

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

N:r 9

Sept.

1956

Pris 75 öre

Status

KONVALESCENTVÅRD REKREATIONSVISTELSE

= eftervård

= förebyggande vård

- **KONVALESCENTHEMMET ALSBORG, HELGEVÄRMA**
Telefon: Växjö 601 07 (Kronobergs län)
Plats för 14 gäster

- **FJÄLLFARARGÄRDENS KONVALESCENTHEM, UNDERSÅKER** (Jämtlands län)
Telefon: Undersåker 11
Plats för 28 gäster

- **GÖKVIKENS KONVALESCENTHEM, ANTNÄS**
Telefon: 4 (Norrbottens län)
Plats för 20 gäster

- **FRITIDSGÅRDEN RAMNÄS, Postfack 42, TORUP**
Telefon: Torup 138 (Hallands län)
Plats för 20 gäster

- **KONVALESCENTHEMMET ÅSEN, ÅSLJUNGA**
Telefon: Åsljunga 9 (Kristianstads län)
Plats för 20 gäster

- **LÄNGASJÖNS SEMESTERHEM, ASARUM**
(öppet under sommarsäsong) (Blekinge län)
Telefon: Södra Hoka 11
Plats för 22 gäster

- **SEMESTERHEMMET SVANHOLMEN**
(öppet under sommarsäsong) (Malmöhus län)
Adr.: Stiftelsen Svanholmens Vilo hem
Almbacksgatan 2 B, MALMÖ
Telefon: Malmö 157 95
Plats för 35 gäster

Några interiörer från de trivsamma konvalescenthemmen, som drives av de lungsjukas organisationer

Förfrågan om konvalescentvård

göres av sanatoriepatient hos sanatoriets kurator och för den som ej vistas på sanatorium hos dispensären eller genom De Lungsjukas Riksförbunds lokalföreningar

Kontrollmärke
lagligen skyddat

19:e årg.

Nr 9 - sept. 1956

Ansv. utg.: EINAR HILLER

Redaktör: AKE ROOS

Ägare:

De Lungsjukas Riksförbund

REDAKTION:

Kocksgatan 15, Stockholm 4.
Telefon 41 39 99 och 44 40 40.
Postgironr 95 00 11.Prenumerationspris:
Helår 8 kr, halvår 4:50 krAnnonsspriser:
1/1 sid. 400:—, 1/2 sid. 225:—,
1/4 sid. 125:—, 1/8 sid. 65:—.
Småannonser:
58 mm spaltbredd 65 öre mm.
90 mm spaltbredd 90 öre mm.

UR INNEHÅLLET:

HÖGRE OMSKOLNINGSBIDRAG . . .	4
"A-BARN" FÅR LÄTT KRÄFTA . . .	5
(pressklipp)	
BONDEN I SVENSK HISTORIA . . .	6
OM DOC. VIKTOR BERGLUND . . .	8
TUBERKULOSENS HISTORIA	12
SKOLA FÖR HÖRSELSKADADE . . .	14
(bilduppslag)	
MÄNNISKAN OCH MASKINERNA . . .	16
DEN BLINDE	19
(dikt av Barbro Borg)	
ETT PAR TRASIGA STRUMPOR . . .	20
(novell av Axel Sireborn)	
FRÅN LÄSEKRETSEN	23
OM SVAMPAR	24
SCHACK	25
KORSORD	26

Kriminalvården behöver mera stöd av forskning

När detta skrivs har ungdomsbrottsligheten fått en skrämmande aktualitet som socialt problem. En 16-årig pojke, som tidigare våldtagit en jämnårig flicka, har med berätt mot dödat sin ett år äldre bror. Dagspressen har spalt upp och spalt ned skärskådat den tragiska händelsen ur alla synvinklar. Nej, kanske inte ur alla — man har nog lite försummat frågan: varför blev 16-åringen broderdråpare, vad var den djupast liggande anledningen?

Den styvmoderliga behandlingen av denna fråga har sin naturliga förklaring: man vet för lite om de psykologiska orsakerna till brott och annan asocialitet. Ytligt och vagt har man dock pekat på många tänkbara förklaringar till ynglingens sociala missanpassning och våldsmentalitet. Det kan vara fråga om en ärftlig disposition för asocialitet. Det kan också vara fråga om miljöskador. Sedan han av ungdomligt oförstånd förövat sin första bilstöld, har han ständigt blivit betraktad som familjens svarta får. Han har varit medveten om att man inte litat på honom och därför känt sig utstött ur gemenskapen, såväl familjens som samhällets gemenskap. Den som läst sin Freud — eller kanske rättare sin Adler — erinrar sig också, att den ett år äldre brodern var en svår konkurrent för 16-åringen. Han var idrottsman, starkare och duktigare och på alla sätt förträffligare. Mindervärdighetskomplex kan ju hos vissa typer av människor föda våld. Till allt detta kommer, att dråparen var spritpåverkad vid tillfället, vilket naturligtvis minskade hämningarna och gynnade de negativa psykologiska dragen.

Det tragiska dråpet har som alla sådana händelser lockat fram mindre vackra känslor hos en och annan. Man har ropat på hämnd, på prygel och dödsstraff. Det är inte så värst länge sedan vedergällningens profeter stod vid galbacken och frossade i vällustiga sugningar i maggropen, när mästermannen gjorde sitt jobb.

De flesta av oss är dessbättre inte så blodtörstiga utan menar att samhället inte skall straffa utan tillrättaföra genom olika åtgärder — dvs. återföra brottslingen till ett laglydigt liv, till socialt vedertagna levnadsformer. Dessutom anser emellertid många — och med all rätt — att straffet även skall verka avskräckande — både i individualpreventiv och allmänpreventiv bemärkelse.

Låt oss med utgångspunkt från den aktuella händelsen uppehålla oss vid samhällets åtgärder i stort mot brottslingar i allmänhet och ungdomsbrottslingar i synnerhet.

Den individual- och allmänpreventiva effekten av olika slags brottspåföljder måste vi nog hålla fast vid. Vi måste alltså erkänna, att risken att ådra sig exempelvis skyddsuffostran eller fängelse har en avskräckande, en varnande effekt på potentiella (ungdoms)brottslingar.

Det viktigaste med samhällets åtgärder mot lagbrytare är dock givetvis att i möjligaste mån "omskola" brottslingarna, att hjälpa dem fram till ett godtagbart socialt beteendemönster. Statistiken för återfall i brott m. m. visar tyvärr att samhället än så länge inte lyckats vidare bra med den uppgiften.

Omskolade får högre underhållsbidrag

Arbetsmarknadsstyrelsen har hos kmt begärt en höjning fr. o. m. den 1 januari 1957 av utbildningsbidragen åt bl. a. partiellt arbetsföra, som genomgår omskolning. F. n. utgör det sammanlagda beloppet av grundbidrag och hyresbidrag per månad 393 kr i dyrort II, 405:50 i dyrort III och IV och 418 kr i dyrort V. Styrelsens förslag innebär, att dessa belopp skall ökas med 42 kr., 44, 50 och 57 kr. i resp. dyrorter.

Dessutom vill man höja familjetillägget för under utbildningstiden sammanboende make från 45 till 50 kr. per månad och för icke sammanboende make från 117 till 130 kr. Tillägget för barn under 16 år föreslås öka från 32:50 till 45 kr. per månad.

Det bör tilläggas, att alla de nämnda siffrorna utgör maximibe-

lopp, och att utbildningsbidrag alltid utgår efter behov, dvs. efter behovsprövning.

Dessa utbildningsbidrag har varit oförändrade sedan den 1 juli 1954, varför en justering är mycket angelägen. Hela omskolningsapparaten kostar samhället såpass mycket pengar, att det vore dumsnålt att spara på enkronorna i fråga om utbildningsbidragen. Ekonomiska bekymmer gör det betydligt svårare för de partiellt arbetsföra att återinpassa sig i förvärvslivet. Omskolning av en handikappad är en åtgärd för livet. Man bör därför så mycket som möjligt undanröja eller i alla fall minska svårigheterna för klienten under den relativt sett ganska korta omskolningstiden.

A. R.

Socialunderstöden ökar med 10 proc.

Såsom tidigare meddelats i Status höjde socialvårdsförbundets taxedelegation i början av detta år sin taxa för mellankommunal ersättning för socialvårdsunderstöd. Höjningen då blev några få procent. Den 1 juli i år höjdes taxan på nytt, och denna gång med ca tio procent. Anledningen var nu värriksdagens beslut om standardförbättringar åt folkpensionärerna. En nyhet i taxan är att man numera i samtliga dyrorter får jämnt 50 kr i tillägg per barn och månad oavsett antalet barn.

Taxedelegationens månatliga understöd i dyrort 3 är nu 195 kr för ensamstående och 305 för äkta makar. (De gamla siffrorna var 175 resp. 275 kr). För makar med barn
(Forts. sid. 18)

Man vet helt enkelt inte vilka åtgärder från samhällets sida som är bäst. Skall man nyttja rottingen eller hartassen, fängelset eller övervakningen i frihet? Ingen vet säkert svaret. Det är just här det behövs en offensiv. Det behövs en intensiv och målmedveten forskning om såväl brottets orsaker som straffets verkan.

Hur samhället än reagerar, måste man dock poängtera, att vanliga laglydiga medborgare inte har någon anledning att bli moraliskt indignerade eller att se ned på dem, som bryter mot samhällets lagar. Varje individ föds i ett givet samhälle, som har ett bestämt beteendemönster och en moralkodex, som inte är "naturlig" utan en konstruerad kulturprodukt. Det är otänkbart, att samtliga som föds i ett samhälle skulle vara skapta så, eller få en sådan barndomsmiljö, att de kunde anpassa sig till samhällets krav utan friktioner. Det kommer alltid att finnas särilingar, människor, som är annorlunda i socialt och moraliskt avseende.

Låt oss förtydliga med ett exempel: Om samhället ser sig tvingat

att internera en oförfärdig återfallsförbrytare, bör vi inte se ned på honom — utan moraliska bröstoner kan vi helt enkelt konstatera, att vi var tvungna att skydda oss mot honom som mot ett farligt djur, helt enkelt därför att han var annorlunda och inte gick att ändra om. (Låter man tanken löpa tillräckligt långt kan man fråga sig, om inte alla former av brottslighet och annan social missanpassning är tecken på nedärvd eller förvärvad psykisk sjukdom eller medfödd psykisk abnormitet. All kriminalvård skulle då bli en form av sjukvård.)

Det ovan sagda innebär absolut inte, att samhället skall resignera och acceptera brottsligheten utan kraftiga motåtgärder. Nej, samhället har naturligtvis rätt att skydda sig mot de "missanpassade". Det har dessutom skyldighet att, i de fall det går, "omskola" de asociala till laglydiga medborgare.

Alla människor kan som sagt inte födas med — låt oss säga — "laglydig" arvs massa, men det påståendet innebär ingen överdriven tro på arvets betydelse, när det gäller brottslighet. Tvärt om har mil-

jön i vid bemärkelse troligen den största betydelsen för utformandet av en ung människas sociala beteendemönster — även när vissa negativa *anlag* är nedärvda. Därför bör samhället inte vänta med sina korrigerande åtgärder tills ett brott redan blivit begånget. Den förebyggande verksamheten beträffande uppväxtmiljön är minst lika viktig. Som exempel på denna verksamhet kan nämnas försök att minska spritmissbruket, att skapa tryggare och fastare familjeliv, att minska antalet skilsmässobarn samt därtill en utvidgad och högt kvalificerad rådgivning i uppfostringsfrågor i allmänhet. Sedan länge vet man ju med säkerhet, att exempelvis skilsmässobarn och barn från alkoholiserade hem löper större risk än andra att kriminaliseras eller på annat sätt asocialiseras. För att alla de profylaktiska åtgärderna skall få en fast grund att stå på, fordras dock först ytterligare forskning, ja, en intensiv forskning på alla hörande områden.

Och till sist: moralisera inte — se psykologiskt och socialvetenskapligt på brottslingen.

AKE ROOS

"A-barn" riskerar få magkräfta

"Den som har blodgrupp 0 (noll) löper större risk än andra att få magsår, den som har blodgrupp A större risk att få magkräfta", omtalar *Dagens Nyheter* (fp) i en nyhetsartikel. "Att dessa sjukdomar 'går i släkten' visste man förut, dispositionen måste vara ärftlig — nu har man kommit underfund med att den ärvs tillsammans med blodgruppen. Olika ärftliga typer av hemoglobin, blodfärgämne, kan också hänga ihop med sjukdomar, både med anlag för och immunitet mot.

Så finns det alltså verkligen 'blodsarv', i mera egentlig betydelse än man vanligen tänker sig. T. o. m. det obehagliga talesättet att en sinnessjukdom ligger i blodet kan rymma en kärna av sanning — kanske kan schizofreni inom en inte alltför avlägsen framtid botas genom en spruta i blodet.

— Människan är ett dåligt objekt för ärftlighetsforskning. Dels är det för långt mellan generationerna, dels kan man inte experimentera med hennes kromosomer. Men nu är det så lyckligt att tio av människans 24 kromosompar är 'märkta' av naturen, nio av dem med blodgrupper, berättar dr Olof Ramgren. Eftersom blodgrupperna har en så enkel ärftlighetsgång att man kan spåra dem, kan man också följa gången av andra faktorer som är bundna till samma kromosomer. Det är fallet med en del missbildningar, t. ex. abnorm kortfingrighet. I vissa fall kan man se ärftligheten så klart att man måste avråda från giftermål och barnafödande på grund av att barnen kommer att åsamkas stort lidande.

Det tionde kromosomparet är för resten 'märkt' på ett mera lustigt sätt: med en speciell smak. En person med det smakdraget spottar och fräser om han på tungan får ett visst kemiskt ämne som andra människor inte tycker smakar något alls."

Modern tbc-behandling

"Vår uppfattning om, hur den aktiva behandlingen av lungtuberkulos med pneumotorax, kollapsoperationer och resektionsingrepp skall bedrivas, har under det senaste decenniet gång efter annan ändrats. Detta beror dels på att de olika åtgärderna nu bedöms ur mer fysiologisk synpunkt än tidigare, dels på den moderna kemoterapien, som skapat så mycket säkrare utgångsläge för det kirurgiska handlandet", skriver dr *Torsten Bruce* i en artikel i *Nordisk Medicin*.

"Den snabba medicinska utvecklingen har därför medfört en avsevärd omvärde-

ring av de aktiva behandlingsåtgärderna. Metoder, som tidigare var förhärskande eller vanliga, tillmäts nu underordnad betydelse eller har helt försvunnit. Ingrepp, som förr endast undantagsvis utfördes, har nu dominerande ställning. För att närmare belysa dessa förhållanden skall jag kort redogöra för, hur förhållandena gestaltat sig vid Söderby sjukhus under det senaste decenniet. I början av denna tidsperiod förekom pneumotorax mycket oftare än någon annan metod. Förhållandet var en plastik på tre pneumotoraxfall, medan resektionsingrepp ytterst sällan utfördes. Fem år senare förekom torakoplastik lika ofta som pneumotorax. Vid denna tidpunkt nådde plastikingreppen sin kulmen. Därefter har de minskat till förmån för resektionsförfarandet, som ryckt allt mer i förgrunden och för närvarande är den utan all jämförelse vanligaste aktiva åtgärden. De övriga metoderna når icke ens sammanlagt upp i nivå med resektionerna. För 10 år sedan var pneumotorax nästan 10 gånger vanligare än nu; torakokaustikerna har minskat i proportion härtill. Något frenikusingrepp har ej förekommit under de senaste 5 åren.

Det framgår således tydligt nog, hur varierande de olika åtgärderna värdesatts. Helt naturligt kan uppfattningen om vad som är rätt och riktigt icke vara densamma överallt under en brytningsperiod. Varje enskild tuberkulosläkare finner det också svårt att under ett tidskede, som karakteriseras av så stark svängning från den ena åtgärden till den andra, ange indikationerna för de olika ingreppen. Vid övervägandena får man ha i minnet, att metoder, som nu sjunker tillbaka, givit utmärkt resultat för avgränsade grupper fall. Besluten får därför ej präglas av överdriven entusiasm för allt nytt. Att entydigt avgränsa indikationsområdena för de olika åtgärderna är för närvarande icke möjligt. Den fortsatta utvecklingen får ange de riktlinjer vi har att följa."

Partiellt arbetsföra får dispensärjobb

"Stockholms stad har tagit ett initiativ värt att ta efter. Stadens arbetsvårdsbyrå ger partiellt arbetsföra jobb med mikro-

fotografering av arkiv. Man började på centraldispensären och i Stadshuset. Människor som fått sin arbetsförmåga ned-satt på grund av sjukdom får på detta sätt bra inkomster. Timpenningarna ligger på 3 kr å 4:80.

En absolut Sverigenyhet är mikro-fotografering av röntgenfilm. Också med detta sysselsätts partiellt arbetsföra i Stockholm."

Expressen (fp)

Många nya tbc-fall i Göteborg, Hälsingborg

I Svenska Nationalföreningen mot Tuberkulos' *Kvartalsskrift* redogör dr *Sylve Wijkström* för erfarenheterna av skärmbildsundersökningarna de senaste åren. Bl. a. konstaterar han följande:

"Frekvensen av nya skärmbildsupptäckta tuberkulosfall... utgör från åren 1950—1954 i genomsnitt 1,6 pr 1.000 undersökta. Motsvarande siffra från 1946—52 blir 2,5 pr 1.000, således en minskning. Härtill är dock att anmärka att resultaten ännu ej föreligga från samtliga skärmbildsundersökta områden under senare år, möjligen är även principerna för registrering av tuberkulosfallen numera strängare i den mån som marsvinsprov och odling för påvisandet av tuberkelbaciller mera konsekvent tillämpas i dispensärarbetet. Även de icke registrerade observationsfallen visa en liknande, ehuru mindre sänkning gentemot tidigare, med nu 3,9 fall pr 1.000 undersökta i medeltal, mot förut 4,4. En viss del av dessa observationsfall torde f. ö. utgöras av latent aktiv tbc som framdeles kan komma att registreras när bacillfynd eller progressionstecken så motiverar.

De nya tuberkulosfallen fördela sig någorlunda jämnt inom de olika länen med viss övervikt för Göteborgs och Bohus län samt Hälsingborgs stad. Något mer än hälften av fallen — 53 % — ha bedömts som vårdbehövande (i förra sammanställningen 37 %). Absoluta antalet nyupptäckta tbc-fall är 1.698 st."

Nytt poliovaccin

"Ett nytt poliovaccin, kallat Sabinvaccinet efter sin upphovsman professor Albert Sabin, skall i vinter prövas i

(Forts. sid. 10)

UR PRESSEN

BONDEN I SVENSK HISTORIA

År 1943 gav folkhögskolerektorn A. E. Ingers ut första delen av "Bonden i svensk historia" (LT:s förlag) och år 1948 kom den andra delen. Ingers, som då var 78 år gammal, hade fört fram skildringen till år 1809 men förmådde icke slutföra det storslagna verket utan måste överlåta det åt yngre krafter. Dessa blev professorn i historia, Sten Carlsson, och förste intendenten vid Nordiska museet, Albert Eskeröd, vilka nu med det tredje bandet kommit fram till 1914, där de definitivt sätter punkt.

Det färdiga verket som omfattar 1.500 sidor är på sitt område utan konkurrens och den intresserade har där mycket att lära. Man får bland annat reda på att den svenske bondens mångomtalade frihet i tidigare skeden varit tämligen illusorisk. Under medeltiden fungerade han mest som skattebetalare till konung, adel och kyrka och som offer för alla påhitt och trakasserier som dessa storheter kunde tänka ut. Först i samband med storskiftet under 1700- och 1800-talen började bönderna lossa sina bojor och få politiskt inflytande.

Det var de långa krigen och de många godsöverlåtelseerna till adeln som under stormaktstiden gjorde ståndsmotsättningarna brännande. I en krönika från mitten av 1600-talet berättas det att vägarna var fyllda av tiggare, svälten var oerhörd och även i de bördigaste trakterna sökte man sig bröd i skogen "av rötter och knopp, drav och bark, som ringa till föda duger". I en dikt som vid den tiden spreds över landet heter det i några suggestiva rader:

Somliga slösa i kättia
de armas silver och guld.
Med brask de brusa i kättia
den fattige ligger omkull.

Riksdagen 1650 slöt med ett stort nederlag för de ofrälse stånden, men ståndsstriden var från den ti-

Bärgat sitt hö har bonden gjort i alla tider.

den en ständig krisföreteelse och dess första stora resultat blev reduktionen under Karl XI:s regering.

I folkskolans historieundervisning fick jag närmast en känsla av att Karl XI kunde betraktas som en god socialist när det gällde inställningen till överhetens egendomar. Senare har jag lärt mig — och vid studiet av detta historieverk fått ytterligare belägg härför — att reduktionsbesluten inte var framdrivna av några folkliga synpunkter utan uteslutande av en önskan att slå vakt om statens rätt. Inte bara adeln utan även de självägande bönderna drabbades av konungens åtgärder. På längre sikt öppnade likväl reduktionen möjligheter för kronans arrendatorer att bli ägare till sina hemman och ur denna synpunkt blir den statliga konfiskationen en av de märkligaste händelserna i den svenska samhällsutvecklingen. Bönderna började snart förvärva mark, i första hand från kronan och sedan även från adeln. År 1789 fick de rätt att äga frälsejord

utom säterier, från år 1810 även säterier, men det dröjde hela 1800-talet innan skattejord och frälsejord blev helt jämställda.

I verkets tredje del behandlar Eskeröd laga skiftet och jordbrukets tekniska utveckling under 1800-talet, resten har kommit på Carlssons lott.

Revolutionen 1809 innebar inget större framsteg för böndernas strävanden. Det berättas om att det vid talmannens bord vid 1809 års riksdag gick åt 5.000 buteljer vin av goda märken och på den s. k. bondklubben konsumerades 31.000 supar brännvin. Det kostade som man ser att lura bönderna men det smakade även en del. Adeln släppte visserligen ensamrätten till ägandet av säterier, men grundskatten på böndernas jord lämnades orubbad. Den stora massan bönder blev inte hjälpta av att de bönder som förvärvade frälsejord gjordes delaktiga av frälsefriheten. Därför kom också grundskatterna och indelningsverket, som var en pålaga av närbesläktat slag, att höra till de stora politiska stridsfrågorna under hela 1800-talet.

Bondeståndets sista årtionden i den gamla ständsriksdagen var en tid av förberedelse och mognad.

BOK-SPALTEN

Västgöten Anders Danielsson blev en av oppositionens främsta män i bondeståndet och vid 1823 års riksdag avgav han en programförklaring vari han krävde sparsamhet med statens medel, indragningar inom förvaltningen, upphävande av näringstvånget och skatteutjämning. Till dessa krav lade han senare några andra som förbättrat skolväsen och en representationsreform. Det samhälle som de fyra stånden representerade hade länge varit i upplösning när ständsrepresentationen upphävdes 1866. Adeln hade både frivilligt och ofrivilligt lämnat från sig en stor del av sin jord. Böndernas politiska storhetstid var inne, liksom arbetarnas ett halvt århundrade senare, när bondelandet Sverige blivit ett industriland.

Nästan omedelbart efter representationsreformen bildades Lantmannapartiet. De första 20 åren höll bönderna ihop, men under den stora tullstriden 1888 splittrades de i ett tullvänligt och ett frihetsvänligt parti. År 1895, då slutet var nära för böndernas politiska maktställning, gick de båda partierna ihop igen, och rent siffermässigt var partiet detta år starkare än någonsin.

Rösträtts- och valbarhetsbestämmelserna av 1866 var gynnsamma för de egentliga bönderna liksom för stadsborna. Den politiska makten kom därför att ligga i godsägarnas och hemmansägarnas händer. År 1885 hade 85 procent av godsägarna och hemmansägarna rösträtt och dessa utgjorde 79 procent av landsbygdens väljare. Däremot ägde endast en fjärdedel av arrendatorerna rösträtt, men tar man med dessa stiger 79 procent till 83 procent.

I samband med den nya härordningen 1892 nådde bönderna det mål som de länge kämpat för, nämligen att all jord skulle behållas efter samma normer. Grundskatterna och indelningsverket började nu avvecklas, men det dröjde ett stycke in i detta århundrade innan reformen var genomförd i praktiken.

Politiskt avseende blev bönderna liksom sagt gynnade 1866 och tillväxte i makt och inflytande. Bakom godsägarna och hemmansägarna fanns dock ett tilltagande egendomsproletariat bestående av torpare, statare, backstugusittare och

inhysesshjon. Mer än en tredjedel av jordbruksbefolkningen var obesutten vid ståndstidens slut och kom alltmer att utgöra ett problem. Under 1800-talets senare hälft fanns det två botemedel: emigrationen och industrialiseringen. Det gick så långt att emigrationen ansågs utgöra en fara för nationens fortbestånd. För att i någon mån hejda strömmen av ungt folk till det stora landet i väster startades vid sekelskiftet egnahemsrörelsen, vilken redan från början vann stor utbredning.

I och med emigrationen och industrialiseringen påbörjades den process som vi kallar landsbygdens avfolkning. Under förra seklets två sista årtionden var jordbrukets konjunkturer mindre gynnsamma. Den internationella konkurrensen tryckte priserna och många bönder fick gå ifrån gård och grund. Jordbruket utvecklades visserligen genom nya redskap och odlingsystem, bättre kreatursavel och mycket annat, men bönderna skrämades av industrins och tätorternas frammarsch och blev med tiden alltmer konservativa, vilket tog sig politiska uttryck i Lantmannapartiets utveckling från vad som kunde sägas vara ett vänsterparti till ett mer renodlat högerparti. De blev därmed också ett lättfångat byte för industrihögern, även om situationen var mycket olika i olika landsändar. Kulmen på denna utveckling var bondetåget 1914, men i dess spår följde Bondeförbundet som blev ett renodlat bondeparti med både konservativa och radikala drag i sin struktur.

Många faktorer har medverkat till att föra fram den svenske bonden till ökad politisk och kulturell medvetenhet. Det är väckelsen, folk- och folkhögskolan och jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, vilka alla presenteras i boken. Eskeröd är klar och redig i sin framställning men har anlag för katalogmässig torrhet. Carlssons stil är enkel, genomskinlig och perfekt, men han äger inte den gamle rektor Ingers pedagogiska drift och inte heller hans berättarglädje. Under alla förhållanden är författarnas prestation imponerande och verket en utomordentlig källa för den som vill veta något om gångna tiders bondehistoria. Hela boken är rikt illustrerad.

Erik Nyhlén

● GASBEHANDLINGEN ...

(Forts. fr. sid. 13)

läka ut i lugn och ro. Forlaninier eller gasbehandlingen har blivit en utomordentligt viktig behandlingsmetod och är välbekant för många tuberkulossjuka.

Den infördes i Skandinavien av den danske läkaren Christian Saugman, och den första gasbehandling i vårt land utfördes 1908 på Hålahults sanatorium av överläkare C. E. Waller.

Revbensoperationen infördes 1907

Thorakoplastiken, revbensoperationerna med avlägsnande av delar av revbenen på den sjuka sidan, infördes 1907 och utarbetades av de tyska kirurgerna Brauer och Sauerbruch.

År 1913 kompletterades gasbehandlingen av den svenske läkaren Christian Jacobaeus, när han konstruerade thorakoskopet, kikarinstrumentet, som man kan införa genom bröstkorgsväggen i lungsäcken och genom vilket man dels kan inspektera lungsäcksväggen, dels med ledning av synen bränna av sammanväxningar och stråk, som hindrar lungans sammanfallande vid gasningen.

Sedan dess har många ytterligare framsteg gjorts. De kirurgiska ingreppen på lungan har vidgats till avlägsnandet av sjuka partier ur lungan eller t. o. m. avlägsnandet av en hel lunga. Nya kemiska och anti-biotiska medel har gjort det möjligt att i hög grad skärpa kampen mot tuberkulosen, även om vi alltjämt väntar på det suveräna medlet som dräper tuberkelbacillerna varhelst de påträffas.

Det är alla dessa nämnda och icke nämnda framsteg som tillsammans med höjd hygienisk och social standard samt ökad upplysning har berövat tuberkulosen dess ledarställning och förvisat den till en betydligt blygsammare plats bland de stora folksjukdomarna.

Ill.: Gösta Idås.

Schacklösning

Lösning till Helmer Holms problem: 1. d7! Kf7 och nu går givetvis inte 2. Sd8 matt för K×e7. Därför tvingas vit att sätta matt medelst 2. d8S matt. Som vi ser har vi här funktionsväxel mellan bonden och springaren c6 i såväl mattsättningen som garden av punkten e7. En trevlig bagatell!

Läkare – Forskare – Konstnär

Inom läkarkåren finner man inte så sällan egenartade, skarpt profilerade personligheter. På den post i livet, där de står genom sitt yrke, blir de då mycket markanta. — En del blir nästan legendariska.

En av de originellaste läkare, undertecknad träffat, var docenten med. dr Viktor Berglund i Halmstad. Han var allmänpraktiserande men blev riksbekant som tbc-läkare och tbc-forskare. Det var för övrigt i tuberkuloslära han var docent vid Lunds universitet.

Men han var inte bara läkare och medicinsk vetenskapare utan dessutom uppfinnare och konstnär. — Under renässansen — denna bruisande tidsålder, med stora, omvälvande framsteg på alla områden — ansågs genial begåvning vara det samma som mångsidighet. Hade Viktor Berglund levat då, hade han väl passerat in i detta. Ja, han var i mångt och mycket en renässanstyp.

Viktor Berglund blev färdig läkare vid tjugosex år. Denna tidiga med. lic.-examen väckte inte så litet uppseende, parat med beundran, och detta inte endast i kretsarna i Lund.

Samma år, det var 1903, slog han sig ner som praktiserande i Halmstad. I den då rätt stillsamma och småstadsaktiga halländska residensstaden blev den nykomne unge läkaren inte bara ett intressant samtalsämne utan också en typ, som stack av mot allt vad man var van vid. Alla de andra läkarna såg ut som de vördiga borgare de var — nej, ett undantag fanns: gamle lasarettsläkaren Tillman. Men hans excentriciteter var man så van vid, att man inte längre fäste sig vid dem. Den unge Viktor Berglund var originell redan till apparitionen. Med vidbrättad hatt och en stor svart rosett, av samma slag som dåtidens anarkister skrudade sig i, såg han helt enkelt ut som en artist av den friaste behemiska sorten. — Artikel-författaren var bara nio år då. Men jag minns ännu, när jag första gången såg dr Berglund och hans unga, ståtliga fru på gatan. Att en parvel på nio år kunde lägga märke till sådant, tyder på, att det var något som bjärt stack av mot vardagligheten.

ERNST ROOS

berättar här om en av de originellaste läkarna i modern tid — docent Viktor Berglund i Halmstad. Han blev pionjär som tuberkulosläkare och startade ett eget sanatorium 1907. Han var den förste i sin stad som använde röntgen vid diagnostik, och på egen bekostnad undersökte han tusentals skolbarn. Dessutom framträdde han som skulptör och karikatyrtecknare. År 1926 dog han själv i lungtbc — endast 45 år gammal.

— Den gången kunde jag inte ana, att jag en gång skulle bli en av denne mans många vänner och beundrare.

27-årig sjukhemschef

Året därpå alltså 1904, startade dr Berglund sitt sjukhem. Här hjälpe honom hans hustru, som var utbildad sjuksköterska. — Sjukhemmet fick många patienter. Därtill bidrog väl i någon mån, att Halmstads lasarett genom den ålderstigne dr Tillmans koleriska tempe-

Ett tidstypiskt ateljé-porträtt av docent Viktor Berglund.

rament blivit fruktat, åtminstone av alltför känsliga patienter. I dr Berglund fann de en förstående, human läkare. När han dessutom var skicklig, inte minst som kirurg, var den nu tjugosjuårige sjukhemschefens framgång given.

Sjukhemmet bestod i fem år, till 1909. Att det inte varade längre, berodde på, att dr Berglund redan 1907 blev läkare för sitt eget tuberkulos-sanatorium, Sundsholm, beläget några mil från Halmstad, i Mahult, intill den vackra sjön Simlängen. Sundsholm lät han själv bygga, ekonomiskt stödd av halmstadbor.

Tuberkulosvården blev sedan hans största intresse. Och även den allmänpraktik, han hade i staden, dominerades nog av tbc-patienter. Tuberkulosen var ju då den stora folkfarsoten. — Dr Berglund var förmodligen den förste av Hallands läkare, som använde sig av röntgen. Fotograferingen skötte hans broder Gustav, finmekaniker och uppfinnare.

”Skulpterade” till doktorsavhandling

Trots denna stora arbetsbörda — sanatoriet och praktiken i staden — orkade denne dynamiske och begåvade man med forskning på ett alldeles nytt område inom anatomin. Den 27 maj 1914, alltså vid trettiosju års ålder, disputerade han för medicine doktorsgraden. Avhandlingen bar titeln ”Studier över ansiktsprofilens förhållande till kraniet profil”. — Förste opponent vid disputationen var professor C. M. Fürst och andre opponent docent Lännart Ribbing.

Den originella avhandlingen, som med glans gav doktorsgraden, var byggd på ett mycket ingående och svårt forskningsarbete. Bl. a. bestod detta i, att överkläda kranier med lera eller plastelina enligt ett minutiöst beräknat inbördes förhållande mellan ben och mjukdelar. Dessa beräkningar var så komplicerade, att det fordrades hjälp av både astronomer och statistiker för att klara av det rent matematiska.

Men själva arbetet med kranier-nas påklädning med modelleringsmaterialet var något just för Viktor

En del av doc. Berglunds monter på Halmstads-utställningen 1912, där han gick till angrepp mot kvackarna och kvackarmedicinerna, bl. a. "blodreningste", "host-te" och "Amerikan Järnextrakt".

Berglund. Han var nämligen till allt annat även en god skulptör och modellör. — Fem år senare, 1919, deltog han i en konstutställning, anordnad av tidningen Hallandsposten.

Undertecknad var med i uttagningsjuryn, och jag minns, vilken nästan chock vi fick av en av hans skulpturer. Ämnet för den var lungtuberkulosen. Kompositionen var så makaber, att vi först drog oss för att släppa den igenom — detta närmast med tanke på tbc-sjuka bland publiken. Men samtidigt var den så gripande och — vad Viktor Berglund också menat med den — propagandistisk för kampen mot denna sjukdom. Skulpturen släpptes igenom.

I hans kollektion fanns porträtt-huvuden, reliefer och komponerade rundskulpturer, som alla tydde på en verklig skulpturbegåvning.

Det var emellertid en annan konststart, som gjorde signaturen V. B. mycket känd, nämligen karikatyren. Han gav flera gånger ut karikatyrsamlingar. De rent lokalbetonade kom ut under rubriken "Halmstadlaxar". — I dessa teckningar fanns inte bara en skarp ka-

raktäriseringsförmåga utan också en stor känsla för linjens skönhet och renhet. Man överdriver nog inte, om man påstår, att han just i detta med att lägga så stor vikt på det rent estetiska var långt före många dåtida svenska karikatyrister.

Föreslog kvinnlig värnplikt

Senare utnämndes dr Berglund till innehavare av en personlig docentur i tuberkuloslära vid Lunds universitet. Och även detta att resa mellan Halmstad och Lund för att hålla föreläsningar orkade han med.

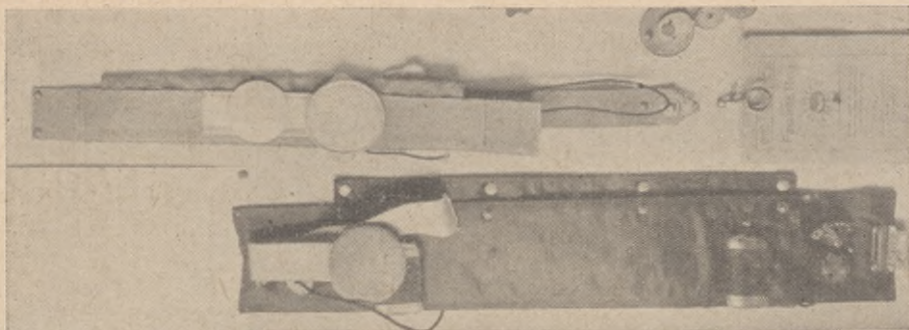
År 1918—1919 gick "spanskan". Vid den tiden var jag anställd i Sv. Telegrambyråns (nuv. TT) stockholmsredaktion. Det låg ju alldeles givet, att jag vände mig till V. B., när jag fick uppslaget att göra en intervju om influensaepidemin. Därvid kom dr Berglund, bland allt annat, med ett förslag om kvinnlig värnplikt i sjukvård. Detta väckte stort och allmänt intresse, ty intervjun gick ut i hela skandinaviska pressen. — Som bekant har en annan tbc-läkare helt nyss varit inne på samma sak. Dr Berglund var

alltså redan för nära fyrtio år sedan inne på idén, som först nu väckts till liv igen.

På egen bekostnad företog han en gång en tbc-undersökning av tusentals folkskolebarn i Halmstad. Om denna undersökning skrev han en avhandling, som hade gett honom doktorsgraden, om han inte redan hade haft denna. Hans sätt att få ungarna att frivilligt och glatt komma till undersökningen var lika originellt som allt annat hos honom. När undersökningen var över, fick pojken eller flickan en ny, blank tvåkrona jämte en uppmaning att köpa sig något gott på kondis. — Doktorinnan Berglund har berättat för mig, att hon allt emellanåt möter någon nu medelålders, som talar om doktors nyblanka tvåkrona.

Genom att det bedrevs så mycket forskning i dr Berglunds praktik, hade han på senare år ofta unga läkare där för studier. Och särskilt efter första världskriget var det flera utlänningar bland dem. Viktor Berglunds hjälpsamhet var obegränsad. Hans generositet var vida känd. För pengar hade han varken aktning eller förstånd.

(Forts. n. sida)

Det här är två s. k. elektriska bälten, som fanns med på doc. Berglunds kvackarfientliga utställningsmonter. Sådana bälten var mycket populära i början av detta sekel såsom botemedel för diverse olika krämpor.

Kvacksalvarna fruktade honom

Som sagt, många beundrare och vänner hade dr Berglund, men det fanns en sorts folk, som fruktade honom. Och förbannade honom. Det var kvackarna och framställarna och försäljarna av kvackarmediciner. Vid utställningen i Halmstad 1912 hade han tillsammans med sin vän, apotekaren Ohlin i samma stad, anordnat en monter, där all sköns medicinskoj blev utställt och utskällt. Den montern väckte ett enormt uppseende.

Jag får här icke glömma att nämna, att dr Berglund till allt annat hann med några uppfinningar. Det rörde sig, om jag inte missminner mig, om kirurgisk apparatur samt en sjuksäng.

Han var inte bara människovän utan också en stor djurvän, denne originelle doktor. Gång på gång tog han i tidningarna upp djurskyddsfrågor, kritiserade skarp, där det var nödvändigt, gav goda råd, där så behövdes.

Dog i tbc

Dr Berglund föll på sin post. Just för den fiende, han så ivrigt bekämpat. — Han blev en dag kallad till en lungsjuk kvinna, som han tidigare skött och för vilken han visste, att det inte fanns något hopp. Doktorinnan har berättat för mig, att han först drog sig för att gå till den sjuka just den dagen, enär han för tillfället var svårt förkyld. Doktorinnan avrådde honom också. Men han hade inte varit Viktor Berglund, om han inte gått. Doktorinnan, som då hjälpte till i praktiken som sköterska, följde med. Då de kom fram, såg de genast, att den sjuka inte hade långt kvar. Men hon bad dock, att doktorn skulle lyssna på hennes lungor. Han svarade, att han skulle göra det, om hon bara lovade

att försöka låta bli att hosta på honom. Hon lovade det. Men då han rest henne upp från kudden för att komma åt ryggen, då kom det. Hon hostade till, och han fick alltsammans rätt i ansiktet. Hustrun tvättade fortast möjligt bort det, men något annat än kallt vatten fanns inte tillhands. — Undersökningen fullföljdes.

— Om jag aldrig förr blivit smittad, så blev jag det då säkert nu, sade han på hemvägen.

Tyvär fick han rätt. Då jag en tid senare var och hälsade på och tog avsked, emedan jag skulle resa utomlands, var han emellertid vid gott mod och full av optimism. Han talade om en kavern, som han trodde snart skulle vara tömd och läkt, sen skulle han börja arbeta igen... Och jag trodde väl inte annat än att han skulle bli kry igen — han satt med en filt om benen och påklädd i en länstol. På bordet låg dagens nummer av Hallandsposten, i vilket han uppmanat folk att lägga ut mat till sjöfåglarna, som den just då ovanligt stränga vintern drivit upp i Nissan.

Tre veckor därefter, den 22 mars 1926, just på sin fyrtiofemårsdag, gick han över gränsen. I milliartuberkulos. För många sjuka och för många, många vänner var det en svart, tung dag.

Oerhört mycket hann han med, ehuru han bev fälld mitt i sin mannakraft.

"Hans minne lever länge..."

Jag läste bestört dödsbudet i den svenska tidningen, som kom till mig i utlandet. Men den långa nekrologens svarvade meningar och fraspynnt orkade jag knappast igenom...

Underligt sammanträffande; omedelbart under Viktor Berglunds dödsruna stod författaren Leon

Larssons. Även han var ett offer av tbc. De hade dött samma dag.

För Leon Larsson hade Viktor Berglund och hans Sundsholm varit den lugna tillflykten undan fattigdom och nöd. Smärtsamt och förödmande hade Leon Larssons fall varit efter det riksbekanta "bombattentatet" i Mahult. Han hade själv gjort bomben men beskyllde sina forna partivänner, anarkisterna, för det. — Under de nesans och tystnadens år, som sedan följde ända till slutet för Leon Larsson, var Viktor Berglund fortfarande den gode vännen, förstående, storslagen, hjälpsam

Viktor Berglund ligger begravnen på Breareds kyrkogård. Hans vän Jägerström har gjort bronsreliefen på gravstenen.

Jag vet, att ännu, trettiofyra år efteråt, är det inte blott familjen utan många andra, som besöker graven. En stark och god mans minne lever länge. Och när denne man dessutom har läkarens livsgärning bakom sig, då är minnet krönt med tacksamhet.

● "A-BARN" ...

(Forts. fr. sid. 5)

USA", omtalar *Expressen* (fp) i en nyhetsartikel. "Det väntas bli ännu effektivare än Salk-vaccinet.

I ett uttalande... räknar Sabin med, att polion helt skall kunna utrotas i och med att en effektiv vaccinering kommer i gång med hans vaccin. Det nya vaccinet innebär enligt Sabin skydd kanske på livstid, men minst i 40 år.

Det är billigare att framställa än Salk-vaccinet och ges inte i form av insprutning utan skall helst tas i ett glas med sirapslösning. Sabin-vaccinet innehåller levande virus till skillnad från Salk-vaccinets döda virus. Dessa levande virus förökar sig i organismen och försvinner sedan, och blott deras skyddsverkningar blir kvar. Man skall enligt Sabin dricka tre glas med tre olika virus med vissa uppehåll, men Sabin räknar med att det snart skall bli möjligt att ta de tre glasen på en och samma dag. En liter av Sabin-vaccinet räcker för 100.000 människor.

Beträffande det nya vaccinets längre skyddsverkan är orsaken den, enligt Sabin, att levande virus framkallar ett slags polio i inälvorna vilken är ofarlig, men ger varaktig immunitet — det blir inte heller några obehagliga biverkningar av denna på konstlad väg framkallade polio i kroppens inre organ."

Vilken uppgift fyller Status?

Status' redaktör skrev för kort tid sedan ett föredrag om tidskriften, avsett för deltagarna i en kurs på Bommersviksskolan, som anordnats av De Lungsjukas Riksförbund. Eftersom vissa synpunkter i föredraget kan tänkas intressera en del av läsekretsen, återger vi här i sammandrag ett par stycken ur det.

"Tidningens olika uppgifter" hette föredragets första huvudavdelning. I denna konstaterades, att Status inte har samma funktion att fylla som flertalet förbunds- och organisationsägda tidskrifter. Det beror främst på att De Lungsjukas Riksförbund för sin interna förbundsnyhetsförmedling äger Svensk Sanatorietidning. Status vänder sig därför inte endast, ja, inte ens i första hand till förbundsmedlemmarna utan till den stora allmänheten.

En dagstidning har enligt en "klassik" analys tre huvuduppgifter. De tre är opinionsbildning, nyhetsförmedling och underhållning. Med stora modifikationer — bl. a. till följd av att Status är en månads-tidskrift — kan man säga, att även vår tidskrift äger dessa tre klassiska uppgifter. Till de tre kommer dock en fjärde och för hela förbundsverksamheten betydelsefull uppgift. Vad jag tänker på är att Status skall ge pengar i förbunds-kassan. Tilläggas bör dock, att det huvudsakligen är julnumret med sin speciella karaktär, som svarar för denna ekonomiska uppgift. De vanliga månadsnummerna får i första hand tjäna de övriga uppgifterna: opinionsbildning, nyhetsförmedling och underhållning.

Jag skall emellertid inte fördjupa mig i den ekonomiska uppgiften. I stället skall vi titta lite närmare på de andra tre uppgifterna, de rent redaktionella. Vi har då först *opinionsbildningen*, vars syfte är att tillvarata de lungsjukas intressen. Den genomförs naturligt nog till största delen av tidningens ledaravdelning.

Indirekt verkar dock även andra populärmedicinska och socialpolitiska artiklar och reportage opinionsbildande. Låt oss ta ett exempel: Genom att göra ett reportage om fattigdomen hos vissa grupper sjukpensionerade, drar man sitt strå till stacken, när det gäller att påverka allmänhetens och myndighe-

ternas inställning till dessa gruppers ekonomiska svårigheter.

Beträffande ledarsidorna är det uppenbart, att en ensam kritisk ledare i Status om t. ex. ett socialt missförhållande inte kan åstadkomma någon lagändring. Vi skall dock akta oss för att underskatta den opinionsbildande makten hos vår tidning. Den ensamma ledaren kan ibland medföra, att en annan tidning tar upp samma problem och hävdar samma reformkrav som vi. Denna andra ledare kan sedan i sin tur få sällskap med många andra pressorgan, och rätt som det är har Status plötsligt väckt till liv en kraftig pressopinion, som ofta nog kan påverka exempelvis lagstiftningen.

Och även om så inte sker, om pressopinionen inte lyckas framtvunga en konkret åtgärd, så har pressen dock påverkat åsikterna hos en större eller mindre del av allmänheten. Detta gäller även om Status blir ensam med sin kritiska ledare. Och detta skall man inte förakta — pressens opinionsbildning verkar och arbetar ju oftast på lång sikt. Många av de lagstiftade sociala reformer, som ligger till grund för vårt nuvarande välfärdssamhälle, har haft sin första upprinnelse i en ensam tidningsledare.

Uppgiften nr 2 för Status var *nyhetsförmedlingen*. Som jag redan antytt ligger det i sakens natur, att denna nyhetstjänst varken kan eller bör likna exempelvis en dagstidnings nyhetsförmedling. Det är dock fel att tro, att en månadstidning inte förmår presentera färsk nyheter. För Status' del gäller det att ge nyheter inom socialmedicinens och socialpolitikens områden. Det kan ske med såväl artiklar av fackmän som journalistiska reportage.

Underhållningen var uppgift nr 3. Om denna är inte mycket att säga. Den tillgodoses med bl. a. noveller, dikter, skämtteckningar, korsord och schackspalter.

Tidningens innehåll

Den andra avdelningen i föredraget gällde tidningens innehåll:

Innehållet i Status kan delas upp på 4 huvudavdelningar, nämligen ledaravdelningen, kulturavdelningen, avdelningen för sociala och populärmedicinska artiklar etc. och underhållningsavdelningen.

Ledaravdelningen består givetvis av tidningens ledarartiklar och ledarstick, men för enkelhetens skull kan man också räkna dit sidan med pressklipp, som ibland förses med redaktionella kommentarer.

Kulturavdelningen i Status är kanske i minsta laget, men vi får komma ihåg, att Status inte är en kulturtidskrift i egentlig bemärkelse. Nej, den är i första hand en tidning för socialpolitik och socialmedicin.

Avdelningen för sociala och populärmedicinska artiklar upptar ungefär halva utrymmet i tidningen. Det är just inom denna avdelning som Status har stora möjligheter att öka sin popularitet. Därför har vi på denna avdelning gått till offensiv med populärare artiklar och moderna reportage för att öka läsarnas intresse.

Beträffande den fjärde och sista huvudavdelningen — *underhållningsavdelningen* — är egentligen bara att säga, att den omfattar noveller, dikter, korsord, schackspalter, skämtteckningsspalter och i viss mån artiklar av allmänt underhållande karaktär. Detta har för övrigt redan nämnts i anslutning till tidningens olika uppgifter.

Åke Roos

Trafiken dödar många barn

Vad ger bästa resultatet, när det gäller att undvika olyckshändelser bland barn, att varna eller förbjuda? Frågan har diskuterats mot en bakgrund av statistiskt, medicinskt och psykologiskt undersökningmaterial på initiativ av världshälsoorganisationen på ett möte i London för en tid sedan. En rad fackmän hade sammankallats till detta möte i syfte att uppdraga vissa grundlinjer som

(Forts. sid. 25)

Gasbehandling infördes 1892

— ur tuberkulosens historia

Alla sjukdomar har sin historia men ingen av dem har satt sina spår så långt tillbaka i tiden som tuberkulosen. Eftersom lungorna är förgängliga bildningar, är det ganska naturligt att de äldsta vittnesbörden om tuberkulos inte berör lungorna utan andra tuberkulöst förändrade organ. Skelettet har en helt annan beständighet än mjukdelarna, och därför bär de äldsta fynden vittnesbörd om skelettuberkulos.

För ett par år sedan fann man i USA skelettet av en jätteödla, som vandrat omkring i de nordamerikanska sumpmarkerna för mer än 50 miljoner år sedan. Ett par av denna ödla ryggekotor var deformationer och förenade med varandra på ett sätt som skvallrar om ryggradstuberkulos.

Stenåldersskelett med tbc

Enligt de nyaste forskningarna har inte människor i verklig mening levat på vår jord mer än ungefär 100.000 år. På de fynd man gjort av förhistoriska människor har man, så vitt jag vet, inte kunnat konstatera några tecken på tuberkulos, men när vi närmar oss vad man brukar kalla historisk tid, har man funnit ett flertal stenåldersskelett med tuberkulösa förändringar i ryggraden. Likaså har man vid röntgenundersökning av egyptiska mumier inte sällan funnit tecken på tuberkulösa processer hos faraoner och deras undersåtar.

Det äldsta vittnesbördet om tuberkulos i vårt land fann man vid undersökning av de gamla gravarna i Vreta klosterkyrka. Skelettet av en 8-årig pojke, som levde på 1100-talet och tillhörde den Stenkilska kungaätten, visar en typisk ryggradstuberkulos med knickbildning av ryggraden, orsakad av förändringar och inkilning i varandra av kotorna vid övergången mellan bröst- och ländryggraden.

För lungtuberkulosens vidkommande är vi för historiken beroende av skriftliga källor. Redan i flertusenåriga kinesiska och indiska medicinska skrifter skildras ett sjukdomstillstånd som måste ha va-

I klosterkällarna gjorde medeltidens munkar många droger, som man försökte bota lungtuberkulosen med.

rit lungtuberkulos. De gamla grekiska läkarna, främst då "läkekonsstens fader", Hippokrates, som levde för ungefär 2.500 år sedan, kände mycket väl till lungsoten.

Enligt de till vår tid bevarade hippokratiska skrifterna ansågs lungsoten uppkomma genom att lungorna överfylldes med blod och i synnerhet med slem. Vid sin intorkning i luftrören orsakade detta sårnader i lungorna eller också uppmjukades lungan till en varhård, som gav upphov till en håla.

ARNE TALLBERG

är ciceron på denna resa genom tuberkulosens historia. Han skildrar stenåldersmänniskornas skelettuberkulos, de grekiska läkarnas behandling av lungsot och medeltidens kurer mot tvinsot. Han fortsätter sedan framåt genom tiden, omtalar när världens första sanatorium öppnades, berättar när gasbehandlingen och revbensoperationen infördes och avslutar sin översikt vid den moderna tidens nyaste behandlingsmetoder vid lungtbc.

Lungsoten behandlades med riklig föda: mjölk, bröd, polentagröt, utspätt vin och linsvatten. Hudretande medel och glödjärn på bröstet användes som yttre behandlingsmedel. Dessutom rekommenderade de grekiska läkarna vistelse i fria luften, helst uppe bland bergen eller vid kusten.

"Faller håren av... är slutet nära"

Vad läkarna tyckte och trodde i det gamla Rom vet vi tack vare en förmögen romare som hette Celsus. Han var inte själv läkare men mycket medicinskt intresserad och ägnade sin tid åt att teckna upp sin tids medicinska vetande och behandlingsmetoder.

"När lungsot utbrutit", säger Celsus, "måste behandlingen genast vidtagas, ty senare står läkaren nästan maktlös". Behandlingen bestod i sjöresor, klimatförändring — Egypten rekommenderades särskilt — sängvila, befrielse från dagliga göromål och bekymmer, god sömn, undvikande av katarrer, svårsmält föda, häftiga temperaturväxlingar. Vidare rekommenderades mjölkdiet, god och riklig näring samt vattenkurer. I svårare fall begagnades brännjärn på hakan, halsen, brös-

tet och skuldrorna, varma bad, ter-
pentin med honung samt omsorgs-
full behandling av möjligen upp-
trädande diarréer och blodhosta.

"Lider den sjuke av variga upp-
hostningar, ihållande feber, törst
och bristande matlust", framhåller
Celsus, "är utsikterna dåliga. Fall
håren av, inställer sig diarréer och
får upphostningen en elak lukt, är
slutet nära."

"Stackot anda" och "gammal hosta"

Vi får sedan gå många århundra-
den fram i tiden, ända till 1700-talet,
för att få några uppgifter av intres-
se beträffande lungtuberkulosen.
Under mellantiden är anteckningar
och uppgifter om tuberkulos spar-
samma och svårtydda. I klostrens
läke- och örtaböcker och i andra ar-
beten omnämns kurer mot lungdot,
"tvinsot", "trånsjuka", "stackot anda",
"gammal hosta" m. fl. åkommer
som helt säkert i många fall syftar
på lungtuberkulos.

Redan 1740 framförde två sven-
ska läkare som de första det moder-
na kravet på tidig diagnos och tidig
behandling av lungtuberkulosen.
Det var Abraham Bäck, som senare
blev Serafimerlasarettets förste me-
dicinöverläkare, och Nils Rosén, se-
nare adlad med namnet von Rosen-
stein, professor i praktisk medicin,
"barnläkekonstens fader" och upp-
hovsman till "Roséns bröstdroppar",
vilka använts som hostlindrande
medel ända fram i våra dagar. Skrif-
ten hette *De dignoscenda et cu-
randa imminente Phtisi pulmonali*,
Om diagnosen och behandlingen av
hotande lungdot.

Stetoskopet uppfanns 1816

Carl von Linné, som inte bara var
en av de främsta inom botaniken
utan till sin utbildning läkare, fram-
höll något senare i en av sina medi-

cinska föreläsningar för studenterna
med genial intuition som sin upp-
fattning att lungtuberkulosen orsa-
kades av ett levande smittämne.

"De nämnda, allra minsta djuren
förorsaka måhända större härjning-
ar än de största djuren. Ja, de kan-
ske taga livet av flera människor än
krigen. Framtiden och långvariga
forskningar må visa betydelsen av
mina gissningar och mycket mera".

Det var första gången den åsik-
ten uttalades, men tiden var ännu
inte mogen för den. Ännu långt
fram på 1800-talet var de flesta lä-
kare övertygade om att tuberkulo-
sen *inte* var en smittsam sjukdom.
Det var först den tyske läkaren Ro-
bert Kochs upptäckt av tuberkel-
bacillen 1882, som "visade betydel-
sen" av Linnés gissning.

En av anledningarna till att det
dröjde relativt länge, innan man
fick något riktigt grepp på lung-
tuberkulosens utveckling och tidiga
symtom hos den levande människan,
var att man hade så små möjligheter
att bedöma de processer som utspe-
lades innanför bröstkorgen. Det var
först sedan den franske läkaren Re-
né Laennec 1816, inspirerad av nå-
gra småpojkers lek med en träbjälke,
konstruerade det första stetoskopet,
som man kunde sammanställa and-
ningsljud och andra hörbara feno-
men i lungorna med obduktions-
fynd. Då först fick man de möjlig-
heter att bedöma sjukdomens grad
och art hos den levande människan,
som ytterligare vidgades genom den
tyske fysikprofessorn Vilhelm Rönt-
gens upptäckt av röntgenstrålarna i
slutet av år 1895.

Första sanatoriet år 1859

I de gamla grekiska och romerska
skrifterna betonades vikten av vila,
frisk luft och riklig näring vid lung-
tuberkulosens behandling. Man kan

förmoda, att den tyske läkaren Her-
mann Brehmer hade studerat de
gamla skrifterna, när han 1854 i ett
arbete pläderade för anstaltsvård åt
de tuberkulossjuka. "Tuberkulos
kan botas", var hans fältrop. Och
botemedlet var just — vila, frisk
luft och härdning samt god och rik-
lig kost.

I ännu en skrift 1856 utvecklade
han ytterligare sina teorier och
1859 kunde han i Göbersdorff i
Schlesien öppna världens första sa-
natorium för lungsjuka. Ordet sana-
torium är bildat efter ett latinskt
verb *sanere*, som betyder att bota.
Brehmers tanke togs sedan upp i
ett flertal länder. I Sverige öppna-
des det första sanatoriet på privat
initiativ i Mörsil i Jämtland 1891
med 65 vårdplatser. Det första
verkliga krafttaget inom den sven-
ska tuberkulosvården togs 1897,
när Oskar II anslog de 2,2 miljoner
kronor, som svenska folket hade
samlat ihop och skänkt honom med
anledning av hans 25-årsjubileum
som regent, till upprättande av sa-
natorier, "jubileumsfondens sanato-
rier", för vård av obemedlade lung-
sotspatienter. Därigenom tillkom i
rask följd Hålahults, Österåsens,
Hässleby och Spenshults jubileums-
sanatorier. De har senare följts av
en rad liknande anläggningar.

Första svenska dispensären i Uppsala

Tuberkulosdispensärerna har sitt
ursprung från den institution för
poliklinisk behandling av tuberku-
lossjuka som inrättades i Edinburgh
i Skottland 1887 av sir Robert Phi-
lip. Den typ av dispensärer, som fö-
rekommer i vårt land, följer de lin-
jer som Albert Calmette, senare
upphovsman till den efter honom
uppkallade vaccinerings mot tu-
berkulos, angav, när han 1891 öpp-
nade en dispensär i Lille. Den för-
sta dispensären i Sverige öppnades
1905 i Uppsala.

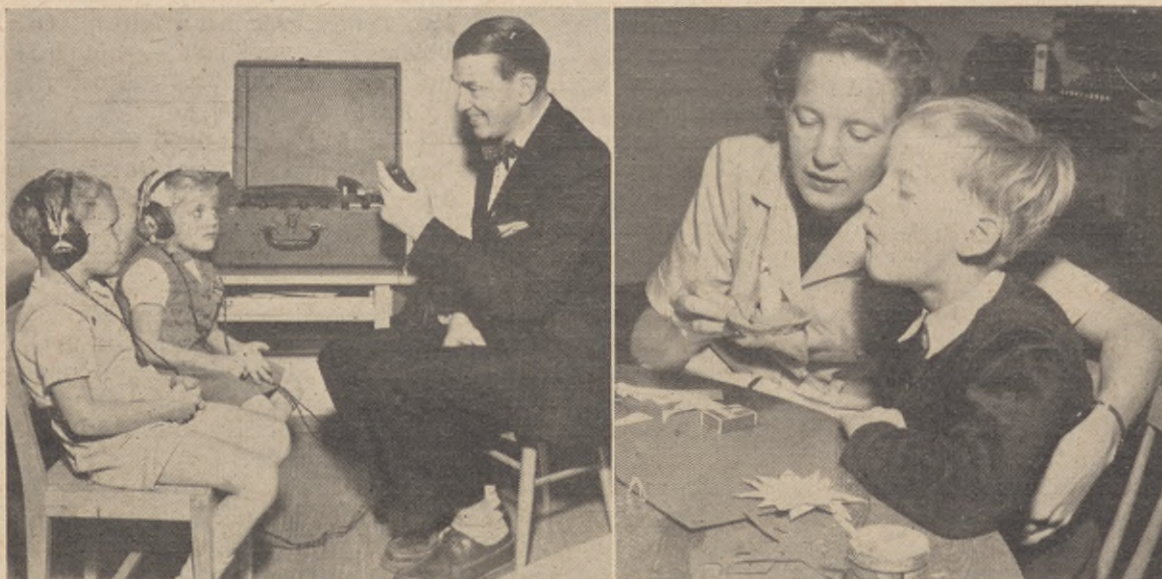
Vad behandlingen i övrigt beträff-
ar, kom den italienske läkaren
Carlo Forlanini 1892 på tanken att
man genom att föra in luft eller gas
i lungsäcken kring den sjuka lung-
an kunde upphäva det negativa
tryck, som normalt råder där och
få lungan att sjunka ihop kring
lungroten. På så sätt skulle den för
en tid — gasen eller luften resorber-
as så småningom — avkopplas från
andningsarbetet och de tuberkulösa
processerna skulle få tillfälle att

(Forts. sid. 7)

Denna bild får
illustrera vår
tids behand-
ling av lung-
tuberkulos.

"Lekskola" för hörselskadade barn

Docent Erik Wedenberg talar med 5-åringarna Axel och Ingalill via mikrofon, genom vilken ljudet kan förstärkas. Undervisningen är individuell, och högst två barn undervisas samtidigt. På den högra bilden tränar fru Maj Cronstedt f-ljud med 7-årige Bengt. När luftströmmen från munnen formas rätt, blåser den ut ljuset.

Frk Ebba de Geer hörseltränar 6-årige Bo. Som hjälpmedel använder hon ett s. k. lässpel.

Sveriges scoutförbunds Wedenbergs-skola vid Kungsholmen i Stockholm kan i år fira sitt 5-årsjubileum. När den startade blev den världens första specialskola för svårt hörselskadade förskolebarn. Chef för skolan är docent Erik Wedenberg.

Eleverna, som är mellan 2-8 år, får här lära sig lyssna, och även läsa. Hur den lekbetonade undervisningen går till framgår av bilden. Man har plats för ca 35 elever åt gången, och undervisningen av varje barn pågår i regel i flera år — eller ända till det när vanlig skolålder.

När barnen lämnat Wedenbergs-skolan, kommer de flesta till vanliga småskolor, medan ett fåtal måste skrivas in vid våra dövskolor.

I höst skall Scoutförbundet överlämna skolan till Stockholm stad.

Fru Ingrid Liebenderfer har s. k. artikulationsöppning med 5-årige Axel. Här är det å-ljudet som övas in. Genom att lärarinnans munställning i spegeln får barnet lättare att bilda å-ljud. Sådana här systematiska talövningar kan påbörjas tidigt i 5-årsåldern.

Undervisningen består till stor del av lekbetonade talövningar under högst två timmar per dag. Språktilläggnandet underlättas av lekar och bilderböcker.

Foto: HERNRIED

Så småningom får barnen lära sig använda individuella apparater för att lättare komma i språklig kontakt med sin omgivning. Här är det fru Marianne Svärd som hjälper 6-årige Gunilla tillrätta.

Människan och maskinerna

Vilka krösusar! Vilken lyx! Så yttrar vi oss nog litet var när vi dyker in i historieböckernas ordlabyrinter och läser de ofta mycket målande skildringarna från hoven och de gamla finansfurstarnas galatillställningar.

Däremot tänker vi kanske inte lika ofta på att bostadsförhållandena kunde vara nog så miserabla även för kungar och kejsare under den s. k. gamla goda tiden. En ordinär förortsvilla utanför Stockholm av i dag har faktiskt bekvämligheter att bjuda på, som Ludvig XVI:s och Fredrik den Stores alla slott tillsammans inte kunde uppväga. Arbetare och tjänstemän har numera bostäder, som är oändligt mycket bättre inredda än rikemanshusen i gamla tider. Värmeapparater, som automatiskt reglerar rummens temperatur, badrum, elektriska spisar, hushållsmaskiner för matlagning och rengöring, kyl- och värmeskåp osv. skänker numera inte blott i städer och tätorter utan även på rena landsbygden gemene mans bostad en bekvämlighet och trevnad, som förr inte ens de av lyckan mest gynnade nådde upp till.

Jämsides med bostadsförhållandena har naturligtvis också levnadsbetingelserna i stort förändrats. Genom att kommunikationerna blivit snabbare hinner varje individ med mera än förr. Han tar del i ett större

Om människan i maskinernas tidsålder handlar denna artikel. Visst har mekaniseringen och automatiseringen många nackdelar, men finns det någon, som på allvar önskar tillbaka "den gamla goda tiden"? "Maskiner använda på fel sätt är förvisso ett ont, men maskiner använda på rätt sätt kan knappast vara annat än till välsignelse", konstaterar artikelförfattaren

STURE WAHLSTRÖM

antal händelser och kommer i beröring med många fler människor än tidigare. Familjens och församlingens trånga kretsar är sprängda.

"Byskomakaren var idealet"

Maskinerna har överallt lättat det mänskliga arbetets börda. Ja, alla är kort sagt överens om att maskinen på ett fantastiskt sätt främjat både den materiella och den andliga utvecklingen.

Man är ense om det, som sagt — men ändå ljuder de pessimistiska rösterna högre och envetnare än någonsin. Ohjälpliga romantiker pekar t. ex. på jordbruket och säger: "Vilken poetisk tavla var det inte, när männen gick och mejade rågen och vetet med lien och kvinnorna

'tog upp' och band kärvar. Då fanns den verkliga arbetsglädjen, den rätta tron och tillfredsställelsen."

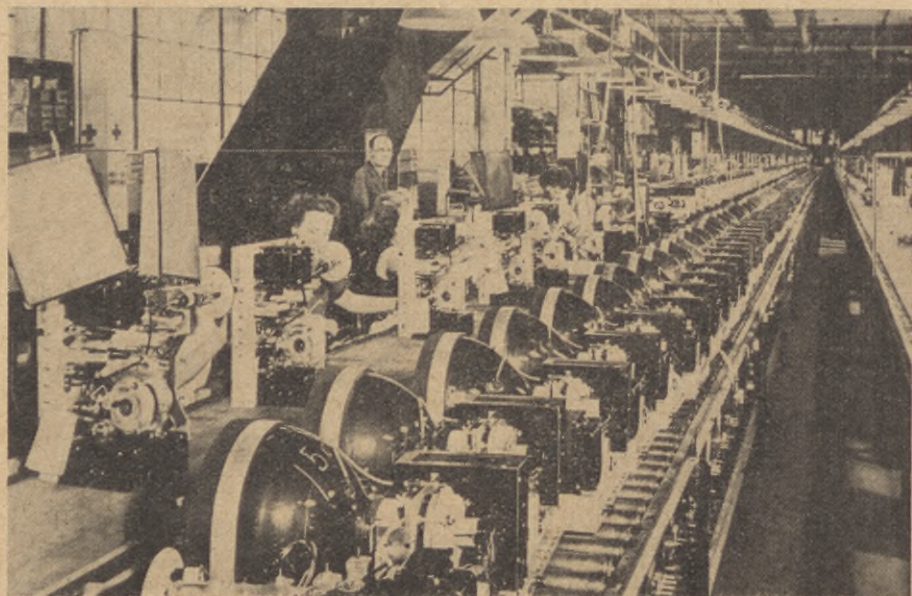
Eller man talar om de gamla hantverkarnas yrkesskicklighet och pittoreska arbetslokaler. "Vad är en modern skofabrik att komma med? Nej, den gamle byskomakaren var idealet!"

Den som sköter maskinen står i skymundan, menar man. Oftast är det endast ett oändligt pyttelitet detaljarbete han med några få, ständigt upprepade handgrepp utför. Ett arbete följaktligen, som inte ger plats åt den arbetandes initiativ, fantasi och experimentlusta och som aldrig resulterar i ett färdigt verk. En dylik syssla kan inte inrymma skapandets glädje, hävdar man. Den måste uteslutande bli enformig, själlös, intelligensdödande.

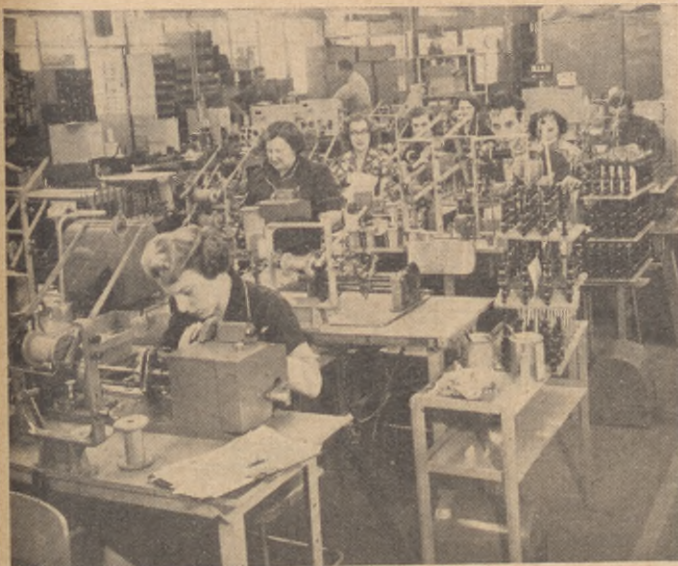
"Maskinen" gör konsten lättillgänglig

Allt detta låter sig naturligtvis sägas och kan vara nog så sant. Hela bilden blir emellertid betänkligt skev, därför att man jämför de gamla arbetsmetodernas bästa sidor med de moderna arbetsmetodernas mest iögonenfallande nackdelar. I rättvisans namn måste man också tänka på maskinarbetets fördelaktiga sidor, och dessa är när allt kommer omkring inte så få. Tack vare maskinen har arbetstiden kunnat förkortas, arbetsförtjänsten höjas och fritiden utökas i en grad som man för blott en generation sedan inte ens i sina vildaste drömmar kunde föreställa sig. Det är maskinen som har brutit isoleringen i avlägsna skogstrakter, maskinen som skapat bättre vårdmöjligheter för de sjuka, maskinen som gjort konsten, musiken, litteraturen osv. tillgängliga för praktiskt taget varje människa i ett civiliserat land. För att nu inte tala om i vilken mån den moderna beklädnadsindustrin bidragit till att utjämna den klasskillnad, som för inte så många årtionden sedan på ett ofta skrämmande sätt markerades av klädseln och hindrade kontakt och anknytning de olika befolkningsskikten emellan.

Med den pågående automationen tas ytterligare jättekliv på likavärdets väg.

Automatiserad fabrik för TV-apparater.

I den här moderna fabriken tillverkas spolar till radiomottagare.

Maskinen moralisk uppfostrare

En amerikansk sociologisk skriftställare, Gilbert Murray, gör gällande, att maskinen har ett stort moraliskt inflytande på dem, som samarbetar med den. Han skriver:

"En maskin är en storuppfostrare i moraliskt hänseende. Om en häst eller en åsna inte vill dra, så blir man ur humör och rappar till djuret. Om en maskin krånglar, tjänar det ingenting till att ge den en spark eller en örfil. Man måste i stället försöka komma underfund om felet och avhjälpa det. Detta är uppfostran i verklig mening. Maskinen har därjämte gjort den stora massan omtänksamare och samvetsgrannare än vad man förr trott möjligt. Tänk bara på de miljoner bilar, lokomotiv och flygmaskiner, som dagligen går i trafik med åt dem anförtrödda människoliv. Tänk på de miljoner arbetare, vilka, som något självklart, dag ut och dag in undersöker dem och övervakar, att deras oräkneliga smådelar är i ordning. Och vi, som utgör allmänheten, anförtror våra liv åt dem utan att vidare reflektera över saken, förvissade som vi är, att bland alla dessa arbetare inte en enda skall ha gjort sig skyldig till någon allvarligare försummelse. Detta är något som fyller mig med förundran och beundran."

Men varför då alla missljuden, alla de skärande dissonanserna från rösternas torg? Allt är ju gott och väl. Allting går ju framåt, allting blir ju bättre, mera välordnat, mera människovärdigt.

Tyvärr förbiser vi merendels det faktum, att de djupgående förändringar, som människornas vanor undergått genom den nya vetenskapens inflytande, har börjat helt nyligen. Vi befinner oss mit uppe i den våldsammaste industriella revolutionen i historien. De ständiga nyheterna på skilda tekniska områden

gör oss omtumlade och kommer oss att i allt för hög grad sammanblanda andliga och materiella värden. Vi är helt enkelt ännu inte riktigt vuxna den gigantiska uppgift, som det moderna samhället kräver av oss. Från början lämnades t. ex. fabriksarbetets inverkan i fysiskt och psykiskt hänseende på arbetaren alldeles ur räkningen. Den moderna industrin baserades ursprungligen på principen om högsta produktion till lägsta kostnad, på det att en individ eller en grupp av individer skulle förtjäna så mycket pengar som möjligt. Storstäderna byggdes från början också utan någon egentlig tanke på människan. Skyskrapornas form och dimensioner beror förresten fortfarande ofta helt och hållet på nödvändigheten att pressa fram största möjliga inkomst per kvadratmeter mark osv.

Misstagens mångfald...

Under senare tid har man dock även i de reaktionäraste kretsar börjat inse misstagens mångfald. Man går vid bostadsbyggandet in för att alla skall få så mycket ljus som möjligt, och inom industrin har vi fått skyddsanordningar av olika slag, ljusare och hälsosammare arbetslokaler, företagsnämnder etc. Allt för att åvägabringa större harmoni mellan det rent mänskliga med alla dess individuella nyanser och den tekniska utvecklingskurvas allt brantare stegring.

Man har m. a. o. på allvar börjat inse, att människan bör vara måttet på allting. Hon får inte vara en främling i den värld hon själv har format. För att kunna ordna världen så att den i möjligaste mån passar henne, måste hon tillägna sig ett visst minimum av kunskap om sin egen natur.

Lagarna för människors inbördes relationer är ännu tämligen diffusa, men vad vi vet — eller vad vi bör veta — är, att den enda möjliga vägen till verklig trivsel och gemenskap är en ständigt fördjupad kunskap om oss själva. Det finns en rik och levande verklighet på bottnen av den oerhörda mängden av definitioner, iakttagelser, dogmer, önskingar och drömmar, som representerar människans strävan att lära känna sig själv. Denna verklighet gäller det för oss att på bästa sätt fatta och utnyttja.

Vi vill raka oss elektriskt

Må vara att tiden är ond och vrång på mer än ett sätt, och att vätebombshotet vittnar mera om ga-

(Forts. sid. 22)

Mänsklighetens älsklingsmaskin nr 1 är f. n. bilen — i detta fall en 1936 års Cadillac med åtta cylindrar och 263 hk.

● I SVAMPSKOGEN

(Forts. fr. sid. 24)

Svaveltickan har sitt namn genom den svavellysande undersidan. Porerna är med andra ord svavelgula och förlänar åt svampen ett rent estetiskt värde. Ibland har jag faktiskt sett köer med folk framför sådana skönhetsuppenbarelser. Då svampen ofta förekommer på anseelig höjd på de gamla ekarna, upptäcks den på långt håll. Ja, man måste helt enkelt ta en titt på naturundret i fråga!

Svampen förekommer hela sommaren framöver och de första exemplaren kan visa sig redan före midssommar.

Förutom det omnämnda kräftreceptet vill jag också ge ett annat tips för tillredandet av svaveltickan. (Det gäller givetvis fortfarande unga exemplar.) Man skär svampen i skivor och lägger sedan dessa i kallt vatten för att utdraga garvämnet. Efter tvenne dygns urlakning på detta sätt och med flera gånger ombytt kallt vatten, är svampen mild och lämplig att steka som biff. Dessa köttstycken lämpar sig sedermera att äta till smörgås — det blir ett präktigt sovel — eller med lök och potatis.

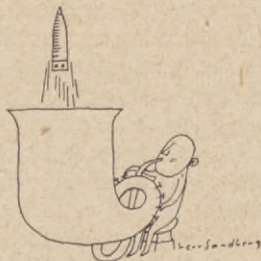
I väntan på de läckra skaldjuren går det emellertid bra att i första hand tillaga "kräftor" enligt ovanstående tips. Att svampen för övrigt ger värdträdet kräftskador — det har ju inte ett skal att göra med måltidssammansättningen!

Murklornas vårsång

Varma vårregn och slösande sol har en förunderlig förmåga att väcka murklorna till liv. Efter några sådana regn är murkelsången i full gång.

För den obevandrade är det emellertid av vikt att redan från början ha klart för sig, att han har att göra med tvenne huvudtyper av vårmurklor: dels de helt ofarliga toppmurklorna och dels de utan föregående behandling giftiga stenmurklorna. De senare har för övrigt orsakat trenne dödsfall under detta sekel. Dock bör observeras att också stenmurklorna blir ofarliga och giftfria efter det de avkokats under fyra minuter och sedan avkokningsspadet därjämte slagits bort. Helst bör man också spola de avkokta stenmurklorna i kallt vatten för att ernå hundra procentig säkerhets-effekt.

Herr Sandbergs kapell

Såväl topp- som stenmurklorna hör till svampvärldens läckerheter. Allmännast är stenmurklan (*Gyromitra esculenta*). Den växer helst i stenig barrskog och gärna utmed upptrampade gångstigar. Även i gropig terräng och kring gamla vindfällen och svedjeland håller den till.

Svampen känns igen på sin runda, mer eller mindre krusiga, hjärnvindleliknande mössa, och på färgen, som varierar från mörkt brunt eller brunsvart till rostbrunt eller "rostat" kaffebrunt.

Toppmurklan (*Morchella conica*) har en mera långsträckt, toppformad mössa. Färgen är vanligen ljus- eller gulbrun med inslag av grått och oliv. Mössan kan sägas ha en veckad eller nätligt gropig yta.

Denna murkla förekommer på sandig skogsmark i både löv- och barrskog. Såväl topp- som stenmurklan visar sig allt som oftast som välkomna gäster på den egna tomten eller täppan. Att anträffa dem gruppvis invid trädrötterna — vac-

kert uppradade som på ett pärlband — är ju i första hand en njutning för ögat. Men också gommen kommer att få sitt lystmäte i sinom tid!

● SOCIALUNDERSTÖD...

(Forts. fr. sid. 4)

tillkommer som sagt 50 kr per barn och månad.

Taxedelegationens siffror är som ofta framhållits inte avsedda att utgöra en fixerad taxa för socialunderstödet, men i en del kommuner lämnar man tyvärr inte understödsgarna mera än vad denna mellankommunala taxa stipulerar. Det är därför glädjande att den höjts.

Redaktionen ansvarar inte för insända manuskript, teckningar och foton som ej beställts. För inköp av material etc. träffas redaktören måndagar och fredagar.

Den blinde

Han kommer med månens bladguld på tungan
kyrkklockans kvidande död
och nattens alla speglar i sin ficka.
Blind har han gått,
skymmer varken sol eller måne.
Han drömmer i blåstens vagga.
Om resor hörs han ofta berätta,
när regnet spikar sina teser på dörren
och sommaren bekänner sitt svärmod
inför rosornas avsked.
Han berättar om de höga bergens löje
inför våra stenhus.
Om skymningen talar han sällan.
Han lämnar aldrig sitt rum.

Barbra Berg

BETZÉN

ETT PAR TRASIGA STRUMPOR

Novell av AXEL SIREBORN

Ingen visste egentligen riktigt vem han var. Inte ens de som han räknade som sina vänner kände till var han kom ifrån eller hans riktiga namn. De kallade honom bara vid hans öknamn, Travar-Pelle, och skrattade lite överseende åt det original de ansåg honom vara. Och ett original var han också.

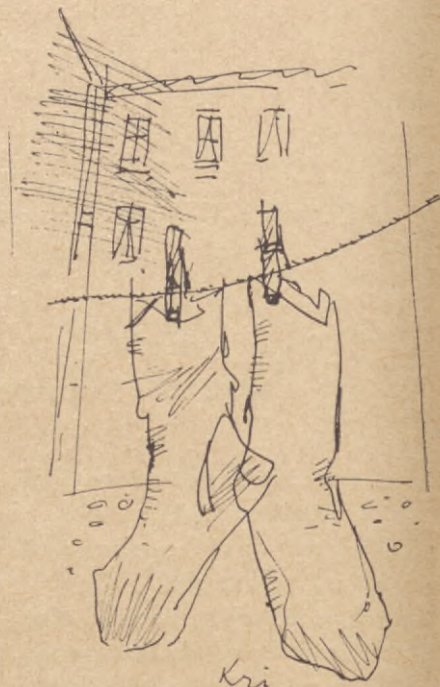
Ingen hade någonsin sett honom ha ett arbete men enligt en hörsägen skulle han i sin ungdomsdagar ha varit rallare i Norrland då inlandsbanan byggdes. När banan var färdig började han trava på landsvägar. Somliga påstod att det var en flicka med i spelet; en bonddotter som roat sig med honom och därefter gått i brudstol med en rik bondson i hennes hembygd. Detta hade gått honom så djupt till sinnes att han kommit ur balans en lång tid. Sedan hade travandet blivit en vana; hans person är en legend från norr till söder. Hans nästan paniska förskräckelse för att bära trasiga strumpor var känd så gott som överallt...

Och nu hade Travar-Pelle åter kommit till Stockholm, som han själv räknade som sin egentliga hemstad, efter flera års frånvaro. Han hade kommit vid middagstiden och gått runt på Söder och i Gamla stan och letat efter gamla vänner för att på något sätt skaffa sig nattlogi. Men de, liksom han själv, var gamla och antingen hade de dött eller hade väl samhället på ett eller annat sätt tagit hand om dem. De var spårlöst borta och han hade letat förgäves hela eftermiddagen och långt in på natten. Till sist hade han gått ner till Centralstationens bangård för att

försöka skaffa sig en sovplats i en tom järnvägsvagn. Det hade han gjort många gånger förr vintertid. Och då hade han vaknat på morgnarna med intensiva köldskakningar och sedan hade kylan suttit kvar i honom långt fram på dagen.

Men den här gången blev han observerad av en nitisk järnvägare. Han hade blivit tvungen att traska långt ut på Söder igen, och nere i en olåst källare sträckte han ut sig på golvet och föll i orolig sömn. Han vaknade på morgonen och kände sig sjuk och illa till mods. Han hade känt sig lite skranglig, lite svag till hälsan under en lång tid. Men i dag förnam han sin kroppsliga svaghet med större styrka. Han satte sig upp med yrsel i huvudet och kände ett nästan fysiskt obehag när han upptäckte att hans strumpor blivit trasiga under det lönlösa springandet under gårdagen. Ett stort hål på vardera hälen och ett hål på ena stortån...

Med det kväljande fysiska obehaget inombords vacklade han ut från källaren och genom porten ut på gatan. Han gick generat åt sidan när han mötte någon på den smala trottoaren och, såvitt han kunde, höll han sig på bakgatorna. Han inbillade sig att folk kunde se tvärs igenom hans skor och upptäcka att hans strumpor var trasiga. Detta berörde honom så illa att han kände livsleda, och den växte sig starkare för var timme som gick. Hans pengar var slut; han hade inte ätit något under gårdagen och det fanns inga större utsikter att han skulle få någon mat i dag heller. Men det gick väl ändå an. Han pina-

På en tvättlina hängde strumpor...

des värre av de trasiga strumpor han bar på sina fötter än av hungern. Hade han bara haft ett par hela strumpor skulle han inte tveka att hoppa ner i vattnet, tänkte utan desperation när han passerade Slussen på väg från Söder till Gamla stan. Men nu kunde han inte förmå sig till det. Folk skulle hitta honom så småningom och upptäcka hälen på strumporna. Det var en tanke som han inte kunde förlika sig med. Han tyckte sig kunna se tidningarnas sensationsrubriker: "Liket av en gammal man med trasiga strumpor funnet i Strömmen." "Liket av en okänd man har drivit i land nära Slussen. Trasiga strumpor enda identifieringsmöjligheten."

Nej, hans trasiga strumpor fick inte bli någon tidningssensation. Han ville dö anständigt, tyst och stilla utan att väcka uppseende. Ville lämna det jordiska utan rabalder... Han lämnade raketet med yrsel i huvudet och med den djupa olusten i kroppen traskade han in i Gamla stans gränder. I den stadsdelen stannade han kvar resten av dagen. När yrseln blev för svår stödde han sig en stund mot en husvägg och stappade vidare på sin väg utan mål, följd av nyfikna och misstänksamma blickar. Trasiga strumpor, tänkte han, trasiga strumpor...

I en olåst källare sträckte han ut sig på golvet och föll i orolig sömn.

Men han fick försöka att hålla sig på benen ännu ett tag. Han fick lov att hålla sig utanför polisens synfält. De fick inte lov att ta honom. Inte för att han gjort sig skyldig till något brott och hade ett anhållande att frukta. Men polisen skulle kanske anse honom vara oförmögen att ta hand om sig själv. Och så skulle han bli placerad på någon inrättning och där skulle han sedan få stanna tills han dog av leda. Att komma på ett ålderdomshem skulle nästan vara detsamma som att komma i fängelse. Ensam cell och nakna, grå väggar. Jo, han kanske skulle få promenera omkring lite också. Men tvångströjan skulle vara där, den osynliga tvångströjan. Och han avskydde allt vad tvång hette. Hellre då dö... Hade han bara haft ett par hela strumpor! Då skulle det bara finnas ett litet, litet steg mellan ålderdomsinrättningen och döden.

Några gånger när tröttheten blev honom övermäktig slog han sig ner på en bänk med fötterna långt in dragna under bänken, men han hade ingen ro att sitta länge. Efter några minuter var han uppe igen och stapplade vidare. Han hade ingen aning om vad klockan var och brydde sig heller inte om att ta reda på det. Själva tiden hade blivit honom likgiltig. Han såg bara att en massa människor plötsligt kom rusande åt motsatta hållet som de kommit rusande från i morse. Efter en halvtimme tog de plötsligt slut och gator och gränder blev sig själva igen. Senare kom det ett litet störtregn och folk drog sig in i portar och prång och vilade sig från jättet i fem minuter. Så var regnet över och människorna erinrade sig plötsligt sin brådska och satte upp den dubbla farten. Han beslöt sig för att återvända så sakta till den källare som varit hans sängkammare förra natten. När han passerade bron vid Slussen kastade han en blick fylld av längtan ner i vattnet. Han stannade till ett kort ögonblick men fortsatte sedan omedelbart sin vandring upp mot Söders backar...

Han fick en plötslig hostattack och måste hosta ut mot en husvägg. Hostan skakade honom svårt och när han fortsatte sin vandring igen raglade han som en drucken. Plötsligt hörde han skrik och oväsen längre fram ifrån en tvärgata. Springande steg som närmade sig och ropet:

— Ta fast tjuven...! Ta fast tjuven...! nådde hans öra på ett överkligt sätt. Han reagerade i varje fall inte, stapplade bara vidare. Just i själva gathörnet kom en svart, suddig massa rusande på honom och båda föll omkull i rännstenen. Han hörde några intensiva svordomar och såg den andre hastigt resa sig upp och ivrigt rafsade efter något på gatan. Så försvann han åter springande uppåt gatan och ett par av hans förföljare kom ögonblicket därpå andfädda rusande runt hörnet. De kastade en blick på den gamle mannen i rännstenen men de hade inte tid att stanna. Under ropet:

— Ta fast tjuven...! Ta fast tjuven...! fortsatte de förföljandet. Snart ekade deras rop ut och dog mellan husväggarna långt uppe på gatan.

Han hade fått ett par smällar i fallet mot trottoaren, och han reste sig upp i sittande ställning, mödosamt och med smärtande kropp. Han förblev sittande en stund på trottoar-

kanten och gned sitt värkande knä. När han reste sig upp upptäckte han några fladdrande pappersbitar en bit framför sig fastklistrade vid den ännu våta trottoaren. När han skulle till att stappla vidare kastade han ännu en blick på de fladdrande papperslapparna och trodde han såg synner: två sedlar fladdrade stillsamt, nästan gäckande mot honom. Han måste gnida sina trötta ögon ett tag, gnugga tröttheten ur dem. Men när han åter öppnade dem satt fortfarande de två sedlarna och fladdrade glatt mot honom. Han såg sig omkring med ett skyggt ögonkast. Ingen människa stod att se. Då böjde han sig ned och rafsade åt sig sedlarna, en tia och en tusenlapp, och darrande av nervositet kramade han ihop dem och stoppade handen i byxfickan. Så skyndade han från platsen så fort hans värkande ben tillät det. Det var tydligt att tjuven tappat sedlarna vid kollisionen och fick de honom fast skulle han kanske tala om att han fallit omkull just

Han stapplade vidare på sin väg utan mål...

här Man skulle komma hit för att leta efter de försvunna sedlarna när som helst...

Han hittade källaren och i ljuset från fönstergluggen tog han åter fram sedlarna och tittade på dem. Så mycket pengar hade han inte hållit i sin hand på en gång förr. Tänk så mycket han kunde skaffa sig för dem. Medicin åt sin sjuka kropp, mat att stilla sin hunger med, en skön säng den närmaste tiden att sova som en människa i. Och ett par nya, fina strumpor...!

Men så slog det honom plötsligt att den största sedeln, tusenlappen, skulle han aldrig kunna använda. Han kunde se för sin inre syn hur hela scenen skulle utspela sig när han räckte fram sedeln för betalning eller för växling. Hastiga, misstänksamma blickar på hans pauvra person, en uppringning till polisen, förhöret på polisstationen: var hade han fått tusenlappen ifrån...? Hade han hittat den var den inte hans. Han hade skyldighet att lämna den till polisens hittegoodsavdelning. Annars åtal. Hade han inte hittat den hade han stulit den. Ännu värre...! Och han hade inga hållbara förklaringar till sitt innehav av den...

Han stoppade åter ner sedlarna i sin byxficka, den som var hel; snörde långsamt av sig skona och la sig ner på rygg med en gammal säck till huvudkudde och tänkte. Medicin, mat och säng försvann från hans drömmar, upplöstes som en hallucination och dog bort stillsamt men utan saknad ju mera denna andra tanke pockade sig på honom: tian räcker till strumpor och ett par hela strumpor räcker till att ta det lilla steget som skiljer ålderdomsinrättningen från döden, den rena befriande döden...

När han vaknade tidigt på morgonen var hans beslut fast: han skulle skaffa sig ett par strumpor och sedan skulle de som fann honom kunna konstatera att han hade hela strumpor vid sin sorti ur livet; att han var en man med ett visst krav på sig själv. En misslyckad individ måhända men dock en människa med principer...

Han snörde på sig skorna med febrilt darrande händer och gick försiktigt uppför trappan och kom upp på gården. Försynen måtte vara med honom; på en tvättlina hängde minst ett halvt dussin par

strumpor, visserligen brukade men hela och rena. Han behövde inte gå längre. Det var tyst i huset och han förstod att folk ännu inte var uppe. Han sträckte sig upp och plockade ner två strumpor, rev upp sedlarna ur fickan, tog tiokronorssedeln och satte den fast med en tvättklämma i linan där strumporna förut hängt. Sedan återvände han skyndsamt ner i källaren.

Han bytte hastigt strumpor, fick åter skorna på sig. De gamla trasiga strumporna stoppade han i ena kavajfickan. Så kom han plötsligt att tänka på tusenkronorssedeln. Den kunde han inte ha på sig. Det skulle återigen föranleda sensationsrubriker i dagstidningarna. Folk skulle bli misstänksamma när de fann en så stor sedel i gamle Travar-Pelles fickor. Var hade han fått pengarna ifrån? Folk skulle gissa — och sedan tro vad de ville: Travar-Pelle blev en tjuv på gamla dar. Det skulle bli deras dom. Sådan är världen, att tro det sämsta om sina medmänniskor...

Nej, han måste göra sig av med tusenlappen. Ingen skugga skulle falla över hans liv efter döden. Inga sensationer serveras i tidningsspalterna för hans skull. Han drog upp den tillskrynklade tusenlappen. Höll den en stund i handen, kände på den. Det var roligt i alla fall att ha hållit i en tusenlapp en gång. Så drog han upp de gamla strumporna ur kavajfickan, stoppade ner tusenlappen i en av strumporna och drog sedan ihop dem igen. Han kunde kasta alltsammans i husets soptunna tänkte han. Den stod väl som brukligt på gården. Han steg försiktigt upp för trappan, kom upp på gården och såg sig snabbt omkring. Men han kunde inte upptäcka någon soptunna. När han var på väg till porten kastade han hastigt ifrån sig strumpknutan i närmaste hörn och försvann sedan tyst och försiktigt; traskade så raskt han kunde uppåt gatan, mot vatten, mot djupt, lugnt vatten...

Framåt förmiddagen kom hustrun till skomakaren med andan i halsen upp för trappan. Hon hade händerna fulla av nytvättade strumpor:

— Jag tror inte att folk är riktigt kloka nu för tiden! utbrast hon till sin man, som satt och åt frukost med tidningen bredvid sig på bordet.

— Vad är det nu då? sa han utan att se upp.

— Någon har knyckat ett par strumpor och hängt upp en tia på tvättstrecket i stället. Har du sett något så tokigt förr...!?

Mannen såg upp och log roat:

— Det var bra betalt, sa han. Jag har bara gett fyra och femti för dem...

— Det var första gången jag träffat en ärlig tjuv, sa hustrun och gick bort och stoppade ner de rentvättade strumporna i byrålådan.

— Tänk om vi hade haft femhundra spänn, gumman lilla, sa mannen. Här är en annons om att en skomakerirörelse finns att överta för femhundra... Då hade jag sluppit sitta i det trånga, dragiga hål som jag nu har. Men när det regnar välling har den fattige ingen sked...

— Den där tjuven måste ha bytt strumpor på gården. Dom här gamla trasiga strumporna hittade jag i ett hörn där nere. Han har kastat dom ifrån sej med detsamma. Jag tog dom med mej upp för att du skulle få se dom...

Mannen tittade hastigt upp på de gamla strumporna hustrun höll upp:

— Kasta dom i spisen, sa han.

Hustrun öppnade spisluckan och föste in de gamla strumporna i elden.

Mannen vek ihop tidningen och kastade den ifrån sig:

— Somliga hittar tusenlappar på gatorna ibland. Om en annan kunde göra det. Så hade man kunnat köpa den där verkstan... Men en sån tur har man aldrig...!

Ill.: Gösta Kriland

● MÄNNISKAN ...

(Forts. fr. sid. 17)

lenskap än om förnuft, men trots allt finns det nog ingen verklig anledning för oss att önska oss tillbaka till flydda århundraden. Handen på hjärtat: ingen av oss har något emot att raka sig elektriskt och att få morgontidningen i brevlådan. Och så länge vi inte har det, så länge bör det finnas hopp på trivsel- och fördragsamhetsfronten. Den för några år sedan aktuella s. k. Karusell-familjen Holm, som beskärdes den "romantiska" förmånen att få bo en vecka i ett småländskt soldattorp på Skansen i Stockholm, var inte pigg på att omedelbart göra om experimentet. 1850-talets sängar, sängklä-

der, belysning, födoämnen osv. visa-
de sig ur nutida bekvämlighetssyn-
punkt vara av synnerligen minimalt
värde.

Detta nu konstaterat alldeles bort-
sett ifrån hur det *verkligen* tedde
sig att vara indelt soldat och bo i
en avsides belägen torpstuga i Små-
land i början av 1850-talet.

Alla har vi våra trivsel- och fritids-
problem att brottas med, och att
det kan vara mycket svårt att lösa
dem på ett tillfredsställande sätt,
därom är vi livligt medvetna. Men
just det faktum att vi verkligen *har*
problem av denna art — borde det
inte vara en källa till glädje? Den
indelade 1800-talssoldaten trivdes nog
inte så särdeles bra alla gånger, och
fritidsproblemet blev inte något
problem alls för honom, av den enkla
orsaken att fritid var ett för det
kroppsarbetande folket vid denna
tid så gott som okänt begrepp.

Cykeln en fulländad maskin

Cykeln är en bra maskin tycker
de flesta. Ja, den anses t. o. m. vara
en av världens mest fulländade ma-
skiner, dvs. det går inte att göra
den så värst mycket bättre än den
redan är. Den har löst många fritids-
problem och varit i synnerhet
landsbygdens folk till ovärderlig
nytta.

Men maskinerna som använts för
att fabricera cykeln. Har inte de va-
rit till lika stor nytta?

Att besvara den frågan med nej,
vore nog att medvetet uttala en
lögn. Besvarar man frågan jakande,
finns det ingen återvändo längre. Då
måste man löpa linan ut och säga ja
till maskinen som foreteelse över
huvud taget. Det gäller och har all-
tid gällt för människan att anpassa
sig. Hon är den mest anpassnings-
bara av alla levande varelser. Köld,
mörker, fattigdom, de otroligaste fy-
siska och psykiska strapatser — allt
har hon genom tiderna uthärdat.
Skulle hon inte då, när hon genom
maskinen fått ett medel att befria
sig från så många vedervärdigheter,
ha anledning att mitt i klagovisornas
mångfald stämma upp också en och
annan stump liknande en lovsång?
Maskinerna måste betjäna av män-
niskan. Om människan betjänar ma-
skinerna i destruktivt syfte, så kan
detta givetvis inte vara maskiner-
nas fel. Människan ensam bär följ-
aktligen skulden.

En hög materiell standard är värd
att kämpa för, men kampen får na-

turligtvis inte ske i blindo, inte le-
da till andlig atrofi och slö auktoritets-
dyrkan. Människan själv bör,
som redan nämnts, vara måttet på
allting. Atomkraften kan föra vår
civilisation mot undergång — det
vet i dag varje läskunnig människa
— men samma kraft kan också ta
vid där oljan, kolet och vattenkraf-
ten tryter och föra mänskligheten
hän mot en lyckligare tidsålder.

Den gamla goda tiden — jo, visst
hade även den sina behag och visst
hänger kulturen ouplösligt sam-
man med sunda traditioner; men
det är dock mot framtidens hori-
sont vi spejar efter material till fort-
satt påbyggnad av vår lyckas pyra-
mid.

Emellertid måste framtiden byg-
gas på vad vi tar oss för i nuet.
Om nuet skall betraktas som början
till ett omedelbart förestående slut,
då finns det ingen framtid att dröm-
ma om.

Se positivt på tekniken

Envar av oss har möjlighet att gö-
ra sin positiva insats till hela mänsk-
lighetens fromma. En positiv insats
är det alltid att vidga kunskapen
om sig själv. Att ständigt jämla sig
över teknikens, maskinernas herra-
välde — vad är det annat än att upp-
ge tron på sig själv och mänsklighe-
ten? Vad vi i stället bör tro, det är
väl att vi alltid kan och måste göra
något för *varandra*. Det inser vi, om
inte förr, så i varje fall i det ögon-
blicket när vi med kallsvett i pannan
ställer oss vid maskinen-telefonen
och rekvirerar maskinen-ambulan-
sen åt en anhörig eller vän (och na-
turligtvis även en ovän), som behö-
ver vård i det av många maskiner
uppfyllda moderna sjukhuset.

Maskiner använda på fel sätt är
förvisso ett ont (det lär oss framför
allt kriget), men maskiner använda
på rätt sätt kan knappast vara an-
nat än till välsignelse. Visst är det
bekvämt att skylla på maskinerna
när vi diskuterar sådana tidsåkom-
mor som går under benämningar
som jäkt, hets, fartfeber osv., men
eftersom vi själva har konstruerat
maskinerna, måste det avgörande
grundfelet vara att finna hos oss
själva.

Att eliminera detta grundfel är
inte blott en uppgift för stater och
organisationer, det är en uppgift för
varje enskild mänsklig individ. En
uppgift — varför inte! — att fylla
ut fritiden med.

Från

LÄSEKRETSEN

Adressera insändare till Status,
Kocksgatan 15, Stockholm Sö, och
märk kuvertet med "Från läsekret-
sen". Glöm inte att sätta ut Ert
namn och Er adress. Vill Ni vara
anonym inför läsekretsen, så med-
dela det och skriv en signatur ovan-
för Ert namn.

Halvskyddad sysselsättning

Jag läste Status' ledarnotis angående
eventuellt bidrag till Elektrolux' dotter-
bolag AB Carex för partiellt arbetsföra.

Det var verkligen intressant att få läsa,
att det finns en sådan avdelning, då man
ju vet att det trots omskolnings- och trä-
ningsmöjligheter ofta är mycket svårt att
anpassa sig efter sjukdom och att stå sig
i konkurrensen på arbetsmarknaden.

Att det inom ramen för det fria nä-
ringslivet finns avdelningar, där partiellt
arbetsföra har *rättighet* att ha ett handi-
cap och där kanske en aning mer hänsyn
tages till den f. d. sjuke, har en oerhörd
betydelse ur flera synpunkter — bl. a.
en större trygghet, vilket torde föra myc-
ket gott med sig.

Vad som förvånar mig är, att sådan
verksamhet inte uppmuntras mer av stat
och kommun. Jag är övertygad om att
dylika avdelningar, när de funnit sin
rätta form, kan bli ekonomiskt bärande
(om de inte är det redan nu?).

Jag har emellertid kanske misstagit
mig, det finns kanske fler arbetsmöjlig-
heter av det här slaget, än jag anar?

Sympatisör

Det är nog så sant, att det redan nu
finns en hel del privattidrivna arbetsplat-
ser med s. k. halvskyddad sysselsättning
för partiellt arbetsföra. Flera av dem lär
inte behöva något ekonomiskt stöd — de
går med en normal vinst ändå. Den halv-
skyddade sysselsättningen som finns för-
slår dock inte. Det behövs många fler
sådana arbetsplatser. Red.

Ni har väl prenumererat
på STATUS ?

I svampskogen

Mykologen Bengt Cortin presenterar här nedan tre kåserier om svamp. Hösten är ju den egentliga svampsäsongen, men dessa kåserier har aktualitet året om. Först berättar han om "Underliga svampar", som man möter i skogen såväl höst som vinter. Det andra kåseriet heter "Svamp som kräftor" och handlar om svaveltickan, som lär vara lämplig att plocka både på sommaren och hösten. Till sist ges några råd beträffande murklorna, som har sin säsong på våren.

Underliga svampar

Om man har ögonen med sig på skogspromenaden händer det, att man under hösten och även under vintern kan få se en hel del lustigt i svampväg. Det finns nämligen många svampar, som är fleråriga, och om de inte precis är ätliga, så kan de åtminstone vara värda att titta på. De kan ta de märkvärdigaste former och se ut som besynnerliga människoprofiler, men också som troll och andra fantasifigurer.

Platttickan är en sådan där flerårig svamp, som det kan löna sig att titta efter. Den förekommer på lövträd och kan bli nära en halv meter bred. Den har tydligt färad ovansida.

På den tid då det inte fanns tändstickor skaffade man sig eld med hjälp av flinta, stål och fnöske, ett ämne som våra förfäder fick ur fnösktickans inre. Fnösket torkades och sedan slogs stålet mot fintstenen så att gnistorna föll på fnösket som antändes. Så blåste man sakta på denna glöd tills en ordentlig eld uppstod.

Björktickan är en annan nyttsvamp. Den har nämligen använts som rakstrigel — den används än i dag av lapparna — och nåldyna, men finare är att den till och med kommit till nytta vid glödlampstillverkningen som kolspetsar.

Svampens innanmäte liknar i viss mån gummi, det kan studsas och användas därför som kärna i bollarna till det gamla gotländska parkspelet.

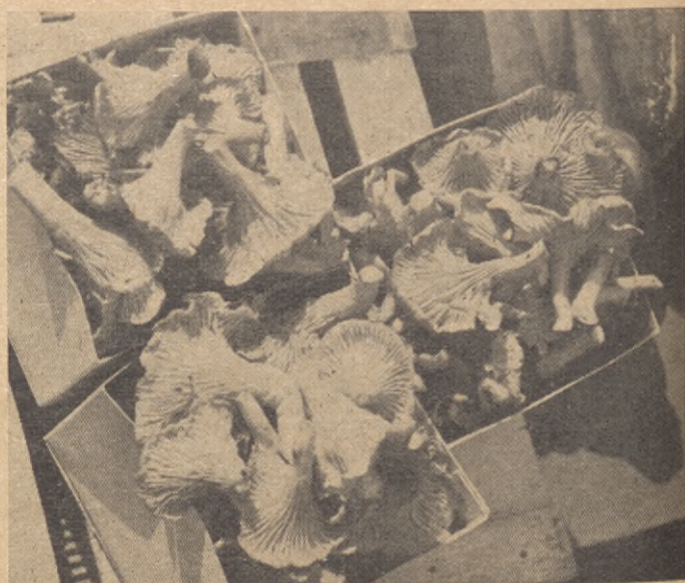
Var björktickan träffas anger namnet och även fnösktickan förekommer på samma träd. Björktickan är egentligen årlig (ettårig) men sitter kvar till långt fram på våren.

Altickan slutligen förekommer i massor på alar och kan vara ganska vacker, då den har silverskimrande porer och guldfärg på översidan.

Ta alltså en titt på träden härnäst du går ut i skogen och se efter om

Den här anonyma flickan hör till de många, som tycker om att ströva omkring i skogen och plocka svamp.

En lækker bild för svampålskaren.

du inte kan få syn på någon av de nämnda svamparna. Men tänk samtidigt på att det finns många många utöver de här uppräknade sorterna. Förutom uppevelsen av en helt ny värld har du fått frisk luft i lungorna och en härlig motion!

Svamp som kräftor

En originell kräftimitation kan man redan nu erhålla genom att insamla den ekparasiterande — men också på fruktträd förekommande — svaveltickan (*Polyporus sulphureus*).

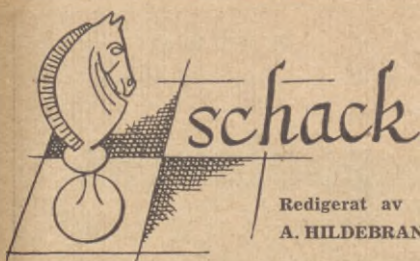
Gäck alltså och gör sålunda med denna svamp:

Förväll små exemplar i saltat vatten. Koka dessa sedermera i tjugominuter med övliga kräftingredienser, salt, dill etc., och servera dem kalla.

För igenkännandet av denna speciella och originella svamp vill jag ge en utförligare beskrivning.

Svaveltickan bildar yppiga, rödaktiga tuvor eller gytringar av tjocka och köttiga, tämligen spröda, musselliknande och taktelliglagda hattar. Invid stammen (hos värdträdet) är de sammanvuxna. Att finna en sådan gytring med en vikt av fem kilo och däröver är inte alls något ovanligt. Men det är givetvis endast de nyframsprungna svamparna, som duger till mat. I utvuxet skick smakar de alltför beskt av garvsyran hos värdträdet. Och för övrigt är dessa gammeltickor närmast träaktiga till konsistensen.

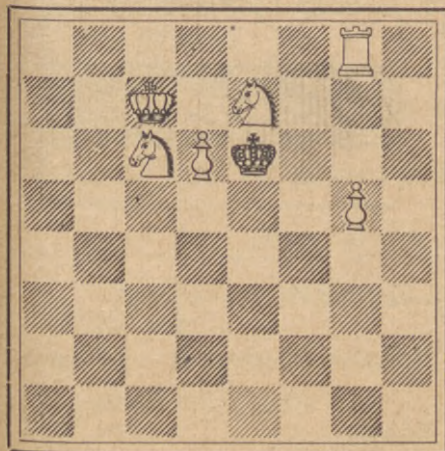
(Forts. sid. 18)

schack

Redigerat av
A. HILDEBRAND

PROBLEM
av Helmer Holm.
Springaren 1948

Matt i 2 drag.

Problemet ovan är en dragpliktare, dvs. vore svart vid draget i diagramställningen, så besvaras alla hans drag med färdiga matt. Här blir det alltså: 1. —, Kf7. 2. Sd8 matt. Som man ser har dock vit inget väntedrag. Vad skall han göra? Ja, det överläter vi åt Er att lista ut. Lösningen återfinnes på sid. 7.

VM-KVALIFICERINGENS

näst sista etapp, den s.k. kandidatturneringen, spelades nyligen i Amsterdam. Tio av världens främsta fick mäta sina krafter i en dubbelrondig tävling. Som segrare utgick ryssen Smyslov, som alltså för andra gången får utmana världsmästaren M. Botvinnik på en titelmatch. Estländaren Keres — den "ständiga tvåan" — blev tvåa även här, medan Göteborgsturneringens segrare Bronstein fick nöja sig med en delad tredjeplats. En livlig batalj levererades i Amsterdam av dessa två gamla antagonister, som gjorde allt för att försöka överlista varandra.

Wienerparti

Vit: P. Keres Svart: D. Bronstein

1. e2—e4 e7—e5
2. Lf1—c4 — —

En mycket gammal fortsättning från 1600-talet. Numera spelas detta drag så gott som aldrig i större tävlingar.

3. Sb1—c3 Sb8—c6
4. f2—f4 — —

I o. m. detta drag länkas spelet in i den s.k. Wienervarianten, som har vissa analogier med kungsgambiten och för ofta till mycket kombinatoriska vändningar.

4. — — Lf8—c5

Bronstein föredrar detta utvecklingsdrag framför 4. —, e5×f4 med övergång i en för vit gynnsam uppställning i kungsgambiten.

5. f4×e5 Sc6×e5
6. Lc4—b3 (?) — —

Bättre tycks här vara 6. d4!, S×c4. 7. d×c5 jämte ev. Dd4 osv.

6. — — Lc5×g1
7. Th1×g1 Sf6—g4!

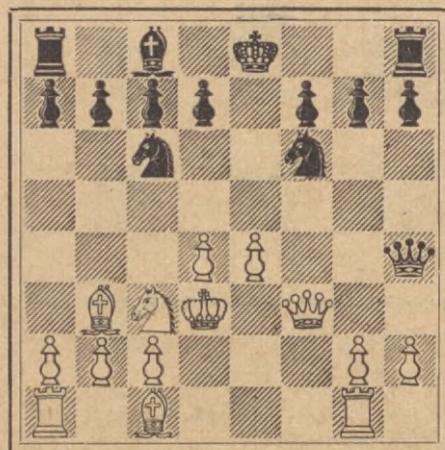
Detta starka angreppsdrag gjorde, att Keres tänkte här i 1 timma och 35 minuter. Den sammanlagda betänktetiden är 40 drag på 2 1/2 timma! men så hittar han också det enda draget som ger honom chansen att undvika nackdel.

8. d2—d4! Dd8—h4†
9. Ke1—d2 Se5—c6?

Detta feldrag gör, att vit inte endast klarar sig undan remivändningen 9. —, Df2†. 10. Se2, De3†. 11. Ke1, Df2† osv. som förmodligen var det bästa svart kunde göra, utan ger vit ett överlägset spel.

10. Dd1—f3 Sg4—f6
11. Kd2—d3! — —

En sällan skådad ställning:

Det vita majestätet på d3 efter blott elva drag och detta stormästare emellan! Vanligare brukar sådant förekomma i blixtpartier av nybörjare.

Vit står nu överlägset, men bägge spelare närmar sig redan tidsnöden.

11. — — b7—b6
12. Lc1—e3 Lc8—b7
13. Df3—f4 Lb7—a6†

Spelar svart: 13. —, D×f4. 14. L×f4, Sb4†. 15. Kd2, S×e4†. 16. S×e4, L×e4 så återvinner vit bonden genom 17. L×c7.

14. Kd3—d2 Dh4×f4
15. Le3×f4 Sc6×d4
16. Lf4×c7 Sd4×b3†
17. a2×b3 La6—b7
18. e4—e5 Sf6—e4†

Bägge spelarna är nu i svår tidsnöd, knappt 5 minuter var på de resterande 22 dragen.

19. Sc3×e4 Lb7×e4
20. Lc7—d6 h7—h5

Vit har tillkämpat sig ett klart övertag och detta oavsett slutspelet med de olikfärgade löparna. Men trots att spelet pågår i blixtempo hittar Bronstein de bästa försvarsdragen.

21. Ta1—a4 Le4—c6
22. Ta4—f4 Th8—h6

Det svarta tornet kommer i och med detta in i spelet. Det kan vara av nytta att studera hur Bronstein lyckas försvara sig i detta svåra slutspel.

23. c2—c4 f7—f6
24. b3—b4 b6—b5
25. b2—b3 a7—a5
26. c4×b5 Lc6×b5
27. Tg1—a1 a5—a4
28. b3×a4 Ta8×a4
29. Ta1×a4 Lb5×a4
30. Kd2—c3 Th6—g6
31. g2—g3 Tg6—g4
32. Tf4—f5 Tg4—g5
33. Tf5—f2 Ke8—f7
34. e5×f6 g7×f6
35. Tf2—e2 La4—b5
36. Te2—e4 Tg5—d5
37. Ld6—c5 Td5—d3†
38. Kc3—c2 Td3—d5

Nu är redan spelet remibetonat. Det följde: 39. Ld4, d6. 40. Tf4, f5. 41. Kc3, Kg6. 42. Tf3, La6. 43. Te3, Ke7. Här avbröts partiet och togs remi efter: 44. Te1, Lb5. 45. Ta1, Ke6. 46. Ta8, Kd7. 47. Ta7†, Kc6.

I sanning — stormästare emellan men ändå långt ifrån någon "stormästarremi".

● TRAFIKEN ...

(Forts. fr. sid. 11)

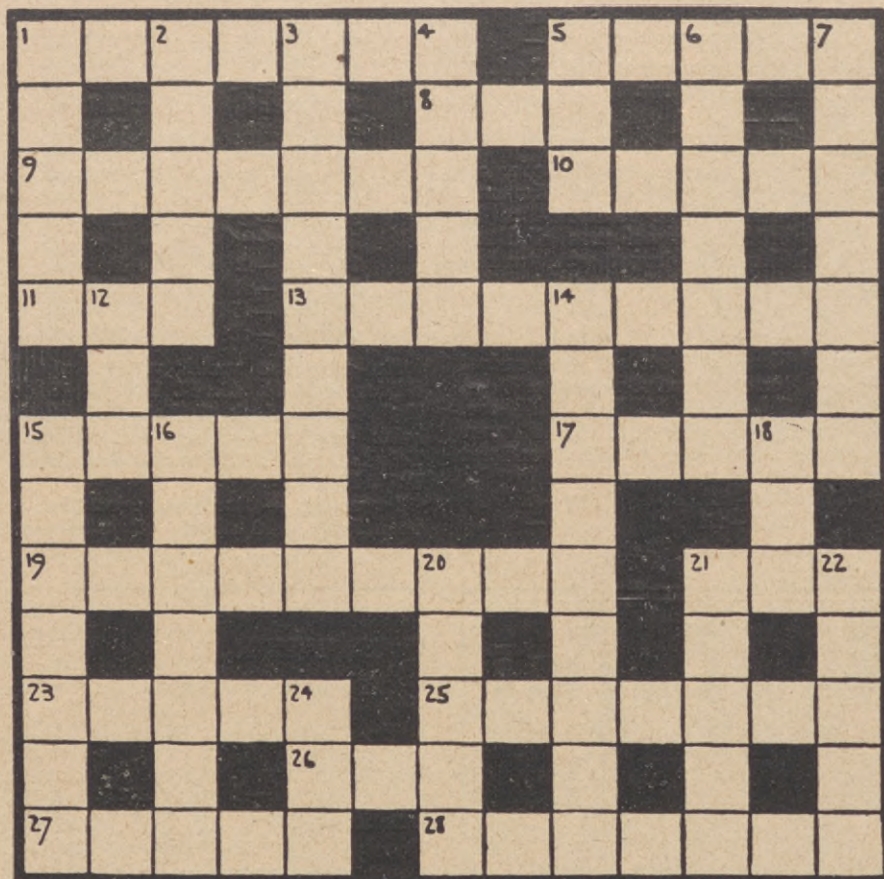
hjälp i kampen mot de talrika olycksfallen.

I åldern 1—4 år visar en amerikansk statistik, att 37,2 procent av de olycksfall som leder till döden är trafikolyckor med motorfordon. 19,9 procent är brännskador, 15,4 procent drunkningsolyckor, 6 procent fall, 5,2 procent förgiftning, 4,4 procent kvävning och 11,9 procent andra orsaker. 40 procent av samtliga dessa olyckor inträffar i hemmet eller i dess allra närmaste närhet. En mycket stor del av trafikolyckorna inträffar på vägen strax utanför hemmet.

I åldern 5—14 år är siffrorna något annorlunda: 39 procent av olyckorna är trafikolyckor, 30 procent drunkningsolyckor, 9 procent brännskador, 5 procent vådaskott, 17, procent andra orsaker. 80 procent av alla olycksfall som leder till döden i denna åldersgrupp inträffar bland pojkar. En stigande roll som orsak till olyckor spelar elektriciteten. Hemmen får för varje år som går allt flera elektriska maskiner och aggregat, som frestar barn. Däremot spelar kvävning en mindre roll än vad föräldrar ofta tror. Atskilliga gånger inrapporteras det, att en baby har kvävts av sina sängkläder, men i de flesta fall visar närmare undersökningar, att helt andra orsaker till döden faktiskt föreligger.

KORSORD nr 9

MALMÖ

VÄGRÄTA ORD

1. Har flak och kraftiga däck. (7)
5. Litterär storhet och sa Dompan till Zorn. (5)
8. Gjort mål. (3)
9. Solo grande misère ouverte royale. (7)
10. "Djävulen har alltför bra melodier", sade Catherine Booth en gång. "Vi — dem av honom!" (5)
11. Skulle för de flesta inte räcka utan tillägg. (3)
13. Gula skor till frack! (9)
15. "Ett ögonblick", sa geologen. (5)
17. Bör kunna dribbla bra och centra när han ska. (5)
19. Går i ring. (9)
21. I helgedom och hage. (3)
23. Har det betydligt fetare än en ung komminister. (5)
25. En man som öppnar dörren på begäran. (7)
26. En gammal syndare. (3)
27. Blir större, ju mindre avbränningsarna äro. (5)
28. Vilddjurets tal. (7)

LODRÄTA ORD

1. Fransk förrädare både uppifrån och nedifrån. (5)
2. Sprider sin doft i sommarkvällen. (5)
3. Den lilles högonskliga välmåga. (9)
4. Slädens plats på sommaren. (5)
5. Tre tabletter efter maten. (3)
6. Världig nederbörd, bra för årets skörd. (7)

7. Ensam infattad större ädelsten. (7)
12. John Hall, miljonär, han dog i misär. (3)
14. — Vad kostar hunden?
— 200 kronor.
— Jag tycker hälften kunde räcka.
— Nej, jag säljer bara hela hunden. (9)
15. Har dockan i kroppen och dumbom i knoppen. (7)
16. Kylskåp och sopnedkast, och laga dej hit i hast! (7)
18. Reflexion. (3)
20. Flod och rovdjur. (5)
21. Har ingen glöd så här års. (5)
22. Jordens är cirka 640 mil. (5)
24. Kan göra underverk. (3)

Tävlingsregler

Lösningar till korsord nr 9 skall vara Status' redaktion, Postbox 4149, Stockholm, tillhanda senast den 5 okt. 1956. För att komma med i prisbedömningen måste tävlingsförsändelse vara märkt "Korsord nr 9". Glöm ej att tydligt ange namn och adress! Två priser, ett på tio och ett på fem kronor utdelas. Lösning och pristagarnas namn kommer i novembernumret 1956.

Lösning till korsord nr 7

VÄGRÄTT: 1. Segerhuva. 8. Vigör. 9. Rotting. 10. Glåpord. 13. Ids. 14 Nit. 15. Cirkulation. 19. Öre. 21. Dra. 22. Ren-smakande. 26. Eko. 27. Dat. 28. Gnissel. 30. Ansvara. 31. Teori. 32. Spekulant.

påhlssons

Malmö

bröd
gott bröd

MARMOR, KALKSTEN
och GRANIT

INGENJÖRSFIRMAN H. SVENSSON

Villa Daisy, Mariedalsvägen
MALMÖ Tel. 153 80

Frode Lund

LODRÄTT: 1. Servitör. 2. Gatuscen. 3. Ruiner. 4. Unggnu. 5. Avlåta. 6. Agio. 7. Fred. 11. Lilja. 12. Ryor. 16. Krake. 17. Idédrama. 18. Nattvakt. 20. Regn. 23. Mestis. 24. Kolare. 25. Nassau. 28. Gåta. 29. Idol.

PRISTAGARE: 1:a pris à 10 kr: hr Wald. Dahlborg, Friluftsvägen 22, Sundbyberg. 2:a pris à 5 kr: fru Vera Bergeron, Bredgränd 3, Uppsala.

Järn och metaller

till lägsta dagspriser
från välsorterat lager
och från in- och
utländska verk

AXEL H. ÅGREN A/B

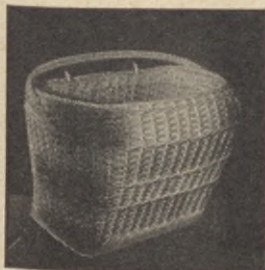
GÖTEBORG - TELEFON VÄXEL 17 20 60

ARBETSGLÄDJE

Uppmått och färdigförpackat material för flättningsarbeten av olika slag såsom kakfat, serveringsbrickor, blomkorgar m. m. Populära och lättsålda modeller, begärliga på den öppna marknaden!

Rekvirera fullständig katalog!

Vårt arbetsmaterial tillverkas och förpackas av sjuka och partiellt arbetsföra vid Arbetsträningsverkstaden vid Värnhems Vårdhem i Malmö. Vi vänder oss till sjukhus och vårdanstalter för att i samarbete med arbetsterapien ge sysselsättning åt sjuka och partiellt arbetsföra.

Two exempel ur vår katalog

HOBBYMATERIAL

Pilgatan 9, Malmö

Tel. 163 94

Arbetslokaler: Värnhems Vårdhem, Malmö

NILS PERSSONS DAMKONFEKTION

TELEFON 1892

ESLÖV

NYA A-BOL.

RESINIT

TEL. 101 91. VÄSTERVIK

VÄVBAKELIT

för kuggdrev, lager, bussningar, bult, m. m.

BAKELITPLATTOR

för elektrotekniskt behov

Nu sätter man upp **SM stängsel** av lättmetall

... både **HÄR**

SM stängsel — lättmetallstängsel från Metallverken — monteras nu upp runt om i landet. Bilden till höger visar en del av stängslet kring Nynäsbensins nya raffinaderi i Göteborg. Totalt har här uppmonterats 2.700 m². Entreprenör: O. S. Haglunds Smidesverkstad & Stängselfabrik, Göteborg.

... och **DÄR**

Skarvikshamnen i Göteborg är ett annat projekt som nu är färdigt. Ett viktigt skäl varför man valde SM stängsel är att det inte rostar, vilket är av stor betydelse med tanke på den atmosfär som råder på västkusten. Entreprenör: Nya Stängselfabriken AB, Göteborg.

SM stängsel

- *rostar inte — underhållsfritt*
- *låg vikt*
- *vacker, silvergrå lyster*
- *tillbehör av lättmetall*

Många industriföretag, villaägare och kommunala institutioner har redan insett fördelarna med *SM stängsel*. På lång sikt blir det billigare med ett *SM stängsel*, eftersom det är helt underhållsfritt och bibehåller sitt utseende genom åren.

Tag kontakt med vårt försäljningskontor i Västerås eller någon av våra försäljningsfilialer, som gärna står till tjänst med ytterligare upplysningar om *SM stängsel*.

AB SVENSKA METALLVERKEN

Västerås, tel. 371 20

STOCKHOLM
Tel. 23 67 60

GÖTEBORG
Tel. 17 11 70

MALMÖ
Tel. 730 90

JÖNKÖPING
Tel. 194 75

ESKILSTUNA
Tel. 373 30

SUNDSVALL
Tel. 114 11